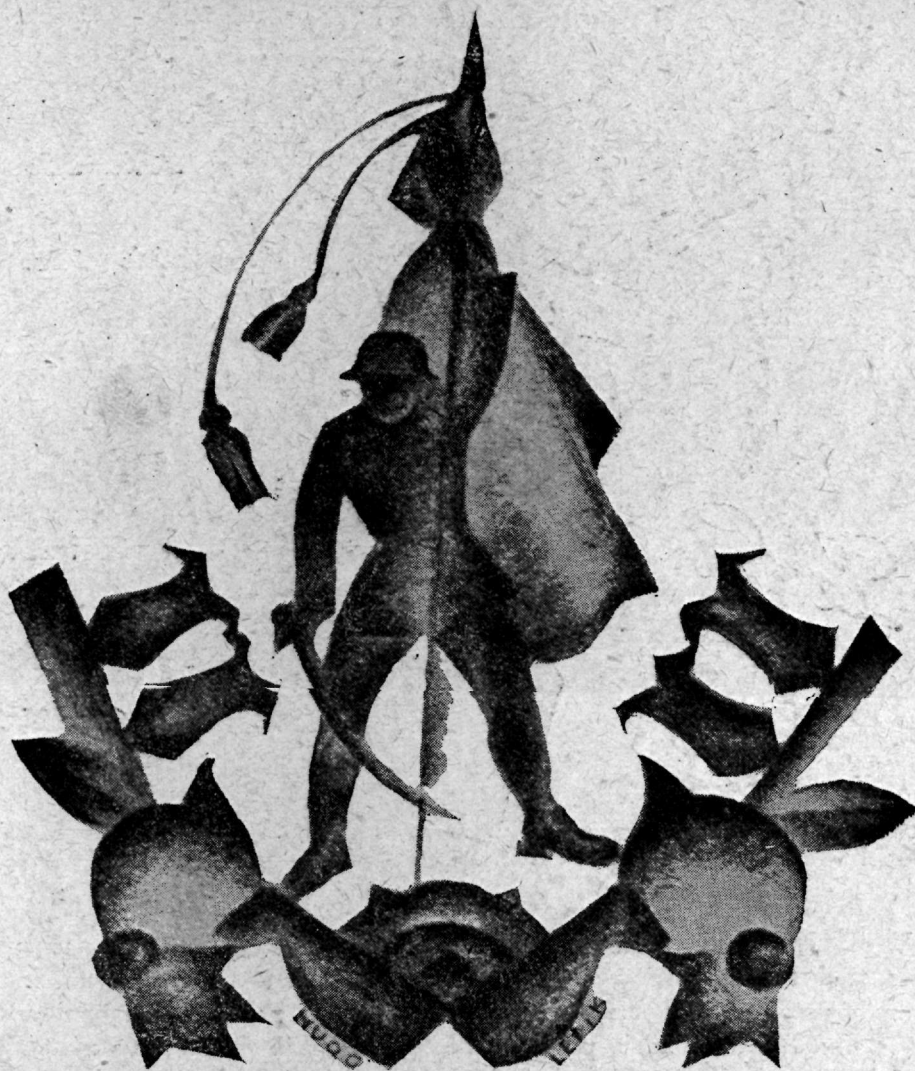

SÕDUR

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

№ 13

29. MÄRTSIL

1930

M EIE VABRIKUS on praegu olemas välismaa tubaka-suurtööstuse eeskujul eriline moodne sissead tubaka puhastamiseks. Ülespanemistöö lõpetati alles nüüd. Selle sisseade abil puhastatakse kõik meie seltsi tubakavabriku poolt ümbertöötatavad tubakad, missugused lähevad kõikide meie paberosside ja suietaamistubakate valmistamiseks, pneumatilisel viisil kõigest tolmust ja teistest tervisele kahjulikkudest lisandustest.

Meile on kallid kõikide meie tubakasaaduste tarvitajate soovid. Seepärast palume kõiki meie tubakasaaduste suietaajaid lahkesti teatada oma arvamisi ja soove, missuguseid me alati arvesse võtame ja kõik, mis seisab meie võimuses, nende rahuldamiseks teeme.

A.-S. „Laferme“ Tallinn.

Punaväelased oma Eestisse sissetungi nurjumisest.

Ed. Laaman.

Milks nurjus punaväe 1918./19. a. sõjakäik Eestisse? Milks Venemaa piiramata inimitagavaradest hoolimata korda ei läinud väikest Eestimaad vallutada?

Need küsimused on loomulikult ka Eesti punaväelaste juhtidel pähe kerkinud. Ja omavaheliste tülide tõttu on nurjamineku põhjustest vahel ka rohkem kuulda vale tulnud, kui see muidu kommunistilise suupidamissunduse juures mõeldav.

Kõige tähtsam niisugustest avaldustest on seni Eesti punadiviisi juhtiva tegelase P. Petersoni raamat: „Eesti Tööraha Kommunaal“ (Leningrad, 1925), mis käsitleb küsimust nii sõjalisest, kui poliitilisest küljest. Ainult strateegiliste vigade analüüsimisega piirdub puna-kindralstaaber H. Tummeltau artiklis „Sõjategevus Eestimaal detsembris ja jaanuaris 1918. ja 1919. a.“ („Proletaarne revolutsioon Eestis“, nr. 3 (4), 1927, Leningrad).

Mõlemad peavad punaväe sissetungi nurjumise esimeseks põhjuseks — ajaviitmist. Sõja alguses, kui Saksa okupatsiooniväed lahkusid ja Eesti jõud alles organiseerimata, olnud punaväe pealetungi hoog liig pikaldane ja nii sai Eesti võita kõige kallima asja sõjas — aja.

Narvast Jõhvini liikus 6. punadiviis kõigest 4 kilomeetrit öö-päevas. Samal ajal liikus lõunas punane segadiviis Pihkvast Võruni 2 nädalat, s. o. ainult 6 km öö-päevas.

Punaväe ülemjuhatuselt olla küll kohe Saksa revolutsiooni teate saamisel 11. novembril 1918. käsk antud I ja II armeedele Urali rindel kõik Eesti, Läti ja Soome punaväe osad lääne rindele koondada ja uute rahvusliste väeosade vormimist kiirustada, et piirirahvastele mitte aega anda Nõukogude Venemaa ja revolutsioonilise Saksamaa vahel vasturevolutsioonilist „puhvrit“ luua. Kuid novembri lõ-

puks, kui pealetung algas, oli Eesti piiril lahinguvalmis ainult 2. Viljandi komm. polk, kuna 1. Tallinna ja 3. Tartu polk alles teel Peterburki olid. Nii koosnesid kaks punadiviisi — kokku umbes 12.000 meest, kes Jamburist ja Pihkvast Eestisse hakkasid tungima, peasjalikult venelastest.

Ehk küll Eesti punaste valitsus sõjapidamist oma tähtsamaks ülesandeks luges, — oli ju seks tema esimees J. Anvelt ühtlasi ka sõjaminister — viitis ka tema palju kallist aega. Nagu Eesti Ajutinegi valitsus, piirdus temagi esialgu vabatahtlikute mobilisatsiooniga, keda aga punastel just niisama nagu valgetelgi vähe ilmus. Palju hiljem, kui Tallinn — vast 18. detsembril kuulutas Anvelt sundusliku mobilisatsiooni välja. Varem talkistanud teda varustuse ja toidu puudus — seks rekvireeritud enne rahvalt loome, hobuseid, riideid jne. Neid talkistusi loeb P. Peterson mittekallivateks, sest et ka Tallinn ei olnud ju parimateski tingimustes.

Eesti punaväe osad kannatanud veel vilunud juhtide puudust. Suure rutuga asutatud 20. detsembril vsvoodukomanderide kursused, kes 7. veebruariks Eesti punastele 26 uut komanderi juure annud.

Ka puudunud kooskõla Vene punaväe asutustega, kellele operatiivselt allutud. Need pole suuremat tähelepanu pööranud Eesti punaväe osade varustamisele ja täiendamisele. Eesti punaste sõjaväe valitsus omalt poolt püüdnud „enesemääramisele“ ja 19. detsembri päevakäsuga nõudnud koguni, et kõik punaväe osad Eestis temale alluks. Mis muidugi suhted venelastega veel teravamaks ajas. Kokkuvõttes ütleb P. Peterson, et Anvelti sõjaväevalitsuses valitsenud alaline saamatus ja võimetus.

H. Tummeltau seletusel olla punaväe ülemjuhatus juba Balti rinde üldhinnangul suure vea teinud. Pearõhk pandi Riia sihile, kust kaudu otsem tee käis revolutsioonilisele Saksamaale väljajõudmiseks. Riia sihis ei olnud aga tugevat vaenlast, kuna „Tallinna sihis juba varakult kokku puututi kaunis tugeva valgekaartlise jõuga... Peale selle ei võtnud ülemjuhatus arvesse, et Ruhja—Rapla sihis taganes Vene valgete elav jõud (4500 meest). Nimmelt oleks pidanud ka Läti punaste grup oma peajõu algusest peale Valga—Viljandi—Tallinna ja Valga—Tartu—Tallinna sihis saatma, et ühes Eesti punaväega vaenlase elavat jõudu hävitada, Soome lahe ääres enda seljatagust kindlustada ja siis üheskoos pealetungi jätkata Läti—Kuramaa ja, võib olla, Ida-Preisimaa poole. Veel suurem viga oli, et ka peale Riia võtmist Tallinna sihis tekkinud hädaohtu küllalt tõsiselt ei võetud ja selle likvideerimiseks liig pikaldaselt tegutseti.“

Punased olid Eestit ekslikult liig alla hinnanud — nii arvuliselt, kui ka eriti omadusliselt. H. Tummeltau ütleb, Tallinna rindel olnud otsustavatel jaanuari algpäevil eestlastel ligi kahekordne ülekaal: umbes 2500 tikku, 300 ratsanikku, 17 suurtükki ja 3 soomusrongi punaste 1500 tikku, 250 ratsaniku ja 13 suurtüki vastu.

Sellevastu kinnitab aga P. Peterson, Eesti võitnud siis sugugi mitte arvulise, vaid just omadusliku ülekaaluga:

„Vaenlast peab õieti hindama ja ka meie, kel on tulnud aastaid oma „suguvendadega“ võidelda, peame ütlema, et Eesti kodanlus suutis paari kuu vältel... löögigrupid luua, mis viisid kogu väe võitlusse ja mille tõttu kogu nende sõjavägi omaduslikult, mille hulka loeme ka sõjalist ettevalmistust, meie sõjaväe osad, kus mobiliseeritud ja vabatahtlikud asusid, suutis üles kaaluda“. Vast hilisemates võitlustes annud end Eesti pool tunda ka parem tehniline varustus.

Sõjalisele saamatusele ja ajaraiskamisele järgnes „Eesti Tööraha Kommuuna“ poolt rida poliitilisi vigasid, millega vallutatud maa elanikke endast ära tõugati. Ei ole peaaegu ühtegi valitsemise ala, kus P. Peterson oma seltsimeestele mitte raskeid eksitusi ette ei heidaks.

Narva ja teised vabrikud natsionaliseeriti, kuid õieti käima ei suudetud neid panna. „Narva tööliste seisukord muutus

majanduslikult raskemaks, kui varemalt oli, sest tõusis ju Narvas määratul kiirusel elukallidus.“ Kommuuna valitsus, kes Eesti tööliklassi tahtis esitada, oli ise töölise vastu nii umbusklik, et temale ametiühisusi ei lubanud asutada, kartes neilt vastupanu enda diktatuurile.

Kuigi Vene rubla juba palju madalamale oli langenud, kuulutati tema ametlikult võrdseks Ober-ost rublale; seega konfiskeeriti kohalikul elanikkonnal suure osa tema raha väärtusest.

Mida saamatamad oldi tegelikus majanduselu korraldamises, seda fantastilisemaid projekte kõige täielikumaa kommunistlike ideaali viibimata teostamiseks seipseti paberil. „Kommuuna nõukogu omandas omale kuulsuse mitmesuguste omapäraste uuenduste läbiviimisega,“ ütleb Peterson tagasihoidliku pilkega. Iseäranis harrastas seda sporti Kommuuna rahvamajanduse juhataja H. Pöögelman.

Kõige pealt kaotati ära palk ja pandi selle asemele maksma „ühtlane elamisraha“, mis pidi kommunismi põhimõtetele lähemal olema. Kõik Kommuuna töölised ja teenijad linnas ja maal pidid ühteviisi 500 rbl. kuus elamisraha saama. Tegelikult jäi aga kommunistlik ühtlus varsti paberile ja tuli järgulisele elamisrahale üle minna. Isenestele, s. o. valitsuse liikmetele ja vastutavatele tegelastele makseti kohe juure veel 20% lisaraha. Seda põhjendas Anvelt väga häbelikult:

„Siiski tuleb veel meiegi juures mõnele väga tarvilisele eriteadlasele, nagu sõjateadlastele, inseneridele jne. rohkem maksta... sellepärast, et ka Venemaa nendele rohkem maksab. Venemaa konkureerib selles asjas meiega ja meie võime kergesti ilma tarviliste eriteadlasteta jääda.“

Lenini Venemaa pidi siis see patune olema, kelle kõlvatu võistlus Eesti seltsimehi kommunismi tõeteelt sundis kõrvale kalduma. See Anvelti seletus ajab Petersonil niivõrd kopsu üle maksa, et isegi „püha Buddha“ appi kutsutakse Anvelti „sõgeda demagoogia“ vastu.

Mõisad natsionaliseeriti ja anti mõisa tööraha komiteede kätte, kuid nendele anti kohe ülemused kaela: ei tohtinud võsaga tarbepuidki ilma valla täidesaatva komitee lubata raaida. Lisaülemuseks anti veel keskkohast põllumajanduse inspektor. Üldse taheti kogu põllumajandust kõvasti tsentraliseerida ning mõisates kui ka taludes sunduslikkude kommuunade

Kindral Johan Unt kümme aastat Tallinna garnisoni ülemaks.

Täna, 29. märts on päevaks, mil 10 aasta eest asus vastutusrikkale Tallinna garnisoni ülema kohale Eesti visamaid ja töökamaid kõrgemaid kaitseväelasi — kindral-majoor Johan Unt. Seega on lasunud vastutus vabariigi pealinna julgeoleku eest katkestamatult kümme aastat selle energilise ja ometi tagasihoidliku töömehe õlgadel.

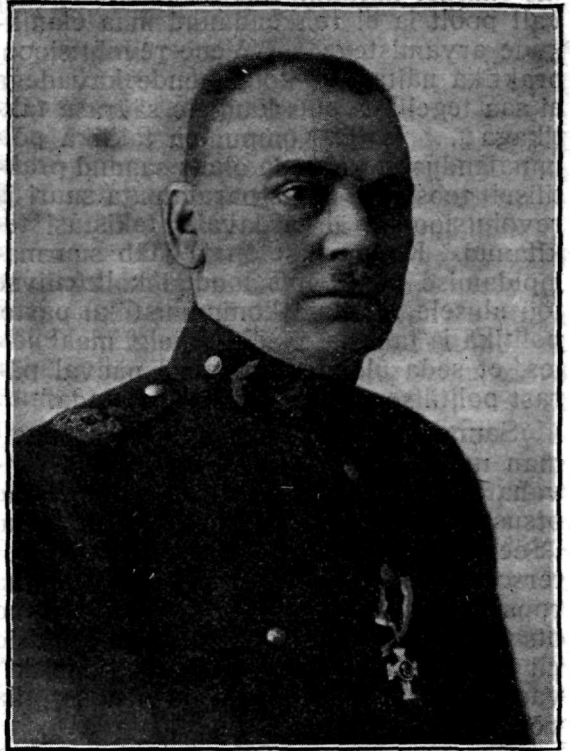
Aeg, mil kindral-majoor (seekord veel kolonel) J. Unt asus Tallinna garnisoni ülema ja ühtlasi Sõjaväeringkonna ülema kohale, ei olnud kerge. Vabadussõda oli vast lõppenud, ees seisis raske ülesanne — minna üle rahuseisukorrade, luua ja ümber organiseerida laialdased pealinna kaitseväge asutused, teostada demobilisatsioon ja — oli eriti täbar — likvideerida siia kokkuvalgunud Põhja-Lääne armee korratud ja demoraliseeritud jäänused. See kõik oli keeruline ja raske ülesanne ning vastutusrikkam osa temast tuli teostada kindral-majoor Undil. Nüüd, tagantjärele, näib ehk see kõik palju lihtsamana ja kergemana kui neil päevil, sest unustame ju imeruttu.

Aga vististi veel pole kodanikud unustanud teist ärevat järku meie julgeolekus: sünget 1. detsembrist 1924. a. Nendegi sündmuste likvideerimine ja julgeoleku jaluleseadmine oli suurel määral garnisoniülema ülesandeks.

Pealinna seltskonnal ja organisatsioonidel on kindral-majoor J. Undiga tulnud mitmelgi ühiskorraldusel ja tegevusel väga sagedasti kokku puutuda. Ja kõigil on temast tekkinud veene kui vastutulelikust, haruldaselt organiseerimisvõimelisest mehest oma vastutusrohkel, töö küllasel kohal.

Kindral-majoor Johan Jaagu poeg Unt on pärit põliselt Mulgimaalt — Tarvastu vallast, kus sündis Tiukre taluperemehe pojana 24. märtsil 1876. Lõpetas Viljandi linnakooli ja astus 27. septembril 1897. a. vabatahtlikuna 113. Starorusskij jalaväepolku. Seda päeva tulebki pidada juubilari kauaaegse kaitseväeteenistuse algtulbaks. 1899. a. astus ta Vilno sõjakooli, mille kursuse lõpetamisel tema väga häid teadmisi ja oskusi hinnati kulduuri annetamisega. Sõjakooli lõpetamisel ülendati J. Unt alamleitnandiks ja määrati oma endisse väeossa — 113. Starorusskij polku. J. Undi püsivuse ja visaduse huvitavaks tunnistuseks on asjaolu, et ta kogu oma veneaegse kaitseväeteenistuse, s. o. 20 aastat, 1897.—1917., sooritas ühes ja samas polgus, alates vabatahtlikuna ja lõpetades sama polgu ülemana polkovniku auastmes 1917. a., mil ta asus Eesti rahvusliku 2. jalaväe polgu juhtimisele.

Maailmasõjas võttis J. Unt osa lahingutest Saksa väerinnal ja sai staabikaptenina haavata Goldapi lahingus 29. augustil 1914. a.

Kindral-majoor JOHAN UNT.

Okupatsioonialajal võttis kindral-majoor J. Unt agaralt osa põrandaalusest organiseerimistööst ja 21. novembril 1918. a. asus ta uuesti 2. jalaväepolgu juhtimisele, määrati hiljem vabadussõja-aegse I diviisi brigaadi ülemaks ja I diviisi ülema abiks.

Toimis vahepeal kaitseliidu ülemana kuni 29. märtsini 1920. a., mil ta nimetati Sõjaväeringkonna ülema ja ühtlasi Tallinna garnisoni ülema. Määrati 15. märtsil 1924. a. ranna-, õhu- ja sisekaitse ülemaks ja 1. oktoobril 1928. a. tema praegusele ametkohale III diviisi ülemaks.

Lugupeetud juubilari teeneid on hinnatud I liigi 2. järgu ja III liigi 2. järgu Vabadusristidega ja normaaltalu annetamisega autasuks. Peale selle on kindral Undil Läti Karutappajate ordu II järgu rist ja Läti Vabadussõja mälestusmärk, Soome Valge Roosi I klassi komanderirist ja Poola sõjarist. Peale nende veel hulk aumärke endisest Vene armeest.

Seltskond tunneb juubilari vaimukana, värskena ja heatahtlikult vastutulelikuna. Jäagu ta sellisena meie pealinna kaitse juhi kohale veel kauaks — siis on meil kindlustunne.

poole püüda. Kommuunade juhatajad nidi valitsuse poolt määratama ja töörahva komiteedel ainult nõuandev hääleõigus jääma. Ühe sõnaga: Anvelti valitsus tarvitas säärast taktikat, mis kirjutas ette ülevalt poolt ja ei rehkendanud maa elanikkude arvamistega... Vene revolutsiooni praktika näitas, et kõigi nende kavadega ei saa tegelikus elus kaugelt saärase taktikaga... E. T. Kommuuna taktika põlumajanduses, kui teda oleks saadud praktiliselt teostada, oleks paratamata suuri ja revolutsioonile ähvardavaid takistusi tekitanud. Kommunist on ja jääb suurmajapidamise poolt, mis loodud kollektiivse töö alusele, ... kuid kommunistliku partei politika ja taktika ei seisa ühelgi maal selles, et seda üleminekut teisel päeval pärast poliitilise võimu võtmist teostada.“

Sama ülepea-kaela, nagu H. Pöögelman majanduses, talitas A. Vallner rahvahariduses. Kõik senised kooliõpetajad otsustati ühe ropsuga ametist lahti lasta. „See oli liig pealiskaudne otsus,“ ütleb Peterson. Kirikuõpetajad kuulutati sama ropsuga kohe linnupriiks ja kõik kirikud otsustati sulgeda. Need sammud kandsid nii äärmist laadi, et enamlikes „Edasiski“ varsti Valter Klein neid arvustuse alla võttis:

„Usuküsimus, mis iseenesest üks keerulisemast, otsustati uskumata lihtsalt ja omapäraselt ära: kirikud kinni, papid 24 tunni jooksul maalt välja... Tõuseb küsimus, kas anti õnnetu — teisiti on meil võimata teda nimetada — dekreet seks välja, et pärast tagasi võtta, või ei tunne ta väljaandjad tõesti mitte ainult oma vastaseid, vaid ka neid, kelle peale nõukogude valitsust tuleb rajada, s. o. Eesti töörahva hulkasid.“

Kui E. T. Kommuuna töölistele ei lubanud ametiühisusi asutada, siis oli ainult järjekindel, et ta töörahvast ei lasknud ka nõukogusid — sovette — valida, vaid need ise „oma meestest“ nimetas. Diktatuur, siis diktatuur. Edaspidiseks kavatseti, et valitsuse poolt määratud maakonna nõukogud juba omalt poolt määravad kohalikud kihelkonna nõukogud, kelle kõrval senised „maatameeste konvendid“ ainult nõuandvaks asutuseks jäävad.

Mitte ainult elanikkond ja töörahvas tõrjuti kohe võimu juurest eemale, vaid ignoreeriti ka omaenda kommunistlike partei organisatsioone. „Keskkomitee ja partei-organisatsioonide töö oli väga nõrk... Selle tagajärjel tundus partei

distsipliini nõrkemist, mis äärmise lagunemiseni läks juuni lõpul... Raske on leida keskkomitee juhtivat kätt Kommuuna valitsuse töös... Terve rida kõige tähtsamaid küsimusi... ei arutatud üldse mitte läbi keskkomitees“. Anvelt oma kaaslastega tahtis palju piiramatumaks diktaatoriks saada, kui oli Lenin Venemaal. Tema vastu tekkinud partei liigete hulgas suur opositsioon, mis aga ainult organiseerimata olnud.

Kokkuvõttes talitas E. T. Kommuuna valitsus Eestis nagu okupatsiooniväe juhatuse vaenlase maal, kelle elanikkude soovidega tal ei pruugi arvestada, vaid kellele ta ainult omaenda tahet peale sunnib. Sarnane valitsus võis paratamatult ainult võõrastele täälkidele tugeneda. Võib isegi ütelda, et võõraste täakide toetus röövis temalt igasuguse realiteedi tunde ja tegi ta hoolimatuks rahva arvamiste vastu, nagu see sündis ka Balti sakslastega okupatsiooni aegu. Seda katastroofilisem oli siis langemine, kui võõrad täagid kõikuma löid.

1919. jaanuari algul on 7. punaarmee juhatuse parajasti Valga ümber rusikat koondamas edala Eesti vallutamiseks, kui Tallinna all sõjaõnn pöördub ja Eesti väed peale hakkavad tungima. Nüüd vast otsustab punaväe juhatuse järsult oma strateegilist plaani muuta: Riia sihis piirduda kaitseseisukorraga, kuna sealt ja mujalt kõik käepäralised reservid paisata Eesti vastu, et maksku mis maksab oma käes hoida Tapa raudteesõlm ning Valgast kahe Vene diviisiga ja Läti brigaadiga energilist pealetungi alustada Pärnu ja Viljandi sihis.

Selle plaani tegelik läbiviimine ei õnnestunud — nagu H. Tummeltau kinnitab — punaväe juhatuse saamatuse tõttu. „Kuna vaenlase jõud tugevate ja hästi varustatud Soome väeosadega järsult täiendati, raisati punaste väerinna taga olevad küllaldased reservid (5 polku!) osade kaupa ära. Liinil võitlevad punased polgud hakkasid saama täiendust alles siis, kui nende võitlusvõime juba raugenud oli... Loomulik, et osade kaupa reservide lahingusse saatmisega ei suudetud midagi korda saata, sest taganevad väeosad mõjusid halvavalt 200—300-meheliste salkade peale ja ainult demoraliseerisid neid...“

Kõige selle peale vaatamata katsub armee juhatuse oma uut strateegilist plaani läbi viia, sest selles seisab olukorra peast-

mise võti. Kuid väeosade koondamine Valga sihti läheb liiga pikaliselt. Võrdlemisi suurt sekeldust toob Läti punase brigaadi koondamine Valga alla. Nimelt oli pärast Riia vallutamist Läti punaväe grupp 7. armee alt iseseisvaks tehtud ja otsekohe alistatud punaväe ülemjuhatajale Vatsetisele, kelle käsul ta Kuramaal edasi tegutses, mis aga sugugi kokku ei käinud 7. punaarmee uue operatiivplaaniga — peatähelepanu Tallinnale pöörata, kus vaenlase pea jõud.

„Alles siis, ütleb Tummeltau, kui Tapa, Rakvere ja Tartu vaenlase kätte langevad, läheb 7. armee juhatusel korda Valga ümbrusse 8., 9., 10., 12., 48., 49., 85. ja 2. Läti polku koondada. Kuid kõik need polgud on õredad, halvasti varustatud ja poliitiliselt nõrgad (peale lätlaste). Kogu selle grupi üldarv polnud mitte üle 4000 tiku. Initsiatiiv ja tegevusvabadus olid vaenlase käes, sellepärast oli pärast Tartu langemist veel vähe lootust seisukorra muutmiseks.“ Pealegi tülitsevad samal ajal 7. armee ja Läti grupi staabid selle üle kas lätlased Kuramaal edasi peavad tungima, või Valga alla 7. armeele appi tagasi pöörduma.

Palju paremini ütleb Tummeltau talitanud olevat Eesti väejuhatuse, kes oma otsustavad, tugevad reservid — soomusrongid ja soomlased ikka otsustavasse võitlussihti visanud: „Eesti sõjaline oskus võitis punaväe strateegia.“

*

Nähes, et pealetung Tallinnale seisatama kipub ja Soome abiväed Eestisse tõttamas, saatis Anvelt raadiod „kõigile, kõigile, kõigile“, protesteerides „laimuteadete vastu, nagu oleks Venemaa Eesti okupeerinud ja rikuks nüüd eestlaste enesemääramise õigust. Ärge uskuge seda. Kordame veel, et Eestis proletaarne revolutsioon on, mitte okupatsioon.“

Nõnda katsus E. T. Kommuuna juht veel kogu maailmal „Eesti revolutsioonist“ suud-silmad täis luisata, kuna ise maal täieliku okupandida ei töörahva nõukogudele, ei ka koguni oma partei asutustele enesemääramist ei julgenud lubada. Samal ajal kahetseti aga, et ei oldud aegsasti Vene punaväe ülemjuhatuselt suuremaid abivägesid nõudnud ja et liig kindlad olid edasitungimise edusse ka olevate jõududega. P. Peterson ütleb, et olla liiga palju loodetud ka Tallinna kommunistide mässust.

Kui Narva langes, katsusid enamlised lehed eslotsa seda „valgete arvulise ja tehnilise ülekaaluga“ vabandada. Aga nädala pärast pidi „Tööline“ juba „vaevalt uskumisväär“ tõtt jutustama:

„Kohalikud ja mõned sissepoetanud valged sünnitasid juba reedel, 17. jaanuaril elanikkude ja sõjaväelaste hulgas hirmusegadust. Aga reedel jäi asi lõpul ometi vaiksemaks. Laupäeval oli linn vaikne kuni keskpäevani. Umbes kella 3 ajal tõusis segadus jälle. Inimesed ja sõjaväelased jooksid ja karjusid uulitsatel; keegi ei teadnud, kuhu minna. Varsti hakkasid sõjaväelased korratutes salkades üle linna sildade liikuma. Et meeletut põgenemist takistada, läks kuulipildujate komando 3 kuulipildujaga linna puusilla peale, et sealt põgenevaid väeosasid tagasi hirmutada. Nii viisi peeti väed paar tundi kinni. Õhtul kella 9—10 ajal oli terve Vesiburgi mäe tee sillast kuni Peetri platsini sõjaväelastega täidetud. Soldatid istusid maas, kuulipildujad ei suutnud neid tagasi hirmutada. Lõpuks tungisid nad suure hulgana silla peale, hiiüdes, et lastagu neid maha, kui tahetakse, aga nad peavad edasi saama. Peletungiv põgenejate laine voolas üle silla ja viis endaga ka kuulipildujate komando ühes kuulipildujatega kaasa.“ Nii eriskummalisel viisil, nagu põleks tal pind jalge all, lahkus Vene vägi piiril Narvast, mis aastasadasiid lääne ilma idast lahutanud.

„Mitte arvuline ülekaal, ütleb Peterson, ei sundinud meid Narvat maha jätma, vaid korralagedus ja distsipliini puudus, mis meie sõjavägedes taganemise tõttu valitses. Arvuline ülekaal ei olnud seepärast võimalik, et enne Narva langemist ligikaudu päevil, kui sm. Trotski Narvas käis, tuli hulk uusi vägesid meile juure. Ka tehniline varustus ei olnud veel tol ajal vaenlastel parem, kuigi kevadeks paremaks muutus.“

Sama korralagedus, mis Narvas, ilmnenud ka lõuna piirilt taganemisel. Valga korratu evakueerimise eest antud koguni kaks vana enamlast — Johannes Mägi ja Georg Vaino tribunaali kätte, kes nad vastutavatelt kohtadelt tagandanud ja neile valju noomituse annud. Veel korratum olnud Võru evakueerimine, kus aga kedagi pole vastutusele võetud. Seal pillatud laiali hulk toiduaineid, mis Peterburile olnud määratud ja hävitatud hulk laske-moonna.

Seega siis kokkuvõetult: Eesti rinde ekslik strateegiline alahindamine, ajaviitmine sissetungil, Anveltli valitsuse „radikaalsed“ lapsikused, reservide otstarbetu äraraiskamine ja pea kaotamine tagame-

misel, — ühe sõnaga: juhtide mannetus ja juhitavate loidus olid enamliste arvustajate silmis põhjuseks punaväe sissetungi nurjumisele.

Jooni Thomas G. Masaryk'ist tema hiljuti möödunud 80. sünnipäeva puhul.

Jaan Lintrop.

See kõrget kasvu vanahärra oma halli terava habemega, pilkad, vähe tumedamad vurrud, pisut sorakil, oli kogu Schandau suvitajaskonnale hästi tuntud kuju, kes tasakaalus kõnnakul astus erksaid, aga mõõdukaid samme, peatades harilikult ajalehtedekioski ees, et osta mõnda päevalehte, mida huviga lehitsetes muu lektüüri kõrval, vanamoeline näpitsprill, nagu ikka ninal. Uustulnuk, kes ta nime juhtus küsima, võis igalt ühelt saada seda teada: prof. Masaryk. Ent viimasel ajal näis tema ajalehe lugemist kasvatav mitmekordseks, kuna ta püsi raamatuisse süvenemiseks sama võrra kahanes. See polnud enam hariliku kodaniku uudishimu ega ka õpetlase teaduslik huvi, millega ta jälgis asjadekäiku nagu see kujunes Sarajevo sündmusest 28. juunil 1914. Peatse sõja võimalus äratas igas kodanikus oma-moodi elevust, aga neil päevil ei oldud üldiselt veel mitte nii kaugel, et seda karta. See ettenägev õpetlane aimas sõda aga juba kauemat aega ja oli tema võimalikkude järelduste üle palju mõelnud järele. Aga nüüd, mil sõda ähvardas tõesti tulla, ta kõikus kartuse ja lootuse vahel: kas tuleb või ei tule? Sõda, varem või hiljem paratamatu, asendaks tema seisundi, milles tuleb panna kaalule kõik. Teadlik omast ajaloolisest ülesandest, ta ootas kutses selle teostamiseks, aga nüüd, kus see tõenäoline, ta tahaks sellest põigelda ja paluda ajapikendust. Selline on inimese hingeelu: kardab seda, mida ihkab, aga oleks väga pettunud kui see ei saabu. Nagu tol saatuslikul ööl Ketsemane aias: Minu Isa! kui see võib olla, siis mingi see karikas minust mööda.

Ent karikas, millest juuakse uue ajastu pühitsemiseks, ei lähe mööda. Thomas G. Masaryk ripub kõige hingega rahu küljes, ta kinnitab tuttavailegi, et mobilisatsioon

on ainult ähvarduseks ja kui sõda juba kuulutatud, siis ta loodab veel et Euroopa riigimehed astuvad kokku ja lahendavad kokkupõrke. Oladekehitus: parandamatu patsiifist ja idealist. Inimesena küll, aga teadusemehena ta seda ei ole, ei saagi olla. Need mõtted tulevad vaid kõhklemisest otsustava sammu eel. Sõda, millesse Austria segatud, rullib lahti slaavi rahvaste küsimuse; temal, tšehhidel, slovakkidel, senistel Austria riigi alamail tuleb alata võitlust Austria vastu. Austria esse delendam, Austria, mille kohta tšehhi ajaloolasele Francis Palackyle pannakse sõnad suhu, ta olevat ütelnud, et kui Austriat poleks olnud, ofeks ta tuinud mõelda välja, on türklaste langusega kaotanud oma eluõiguse, Euroopa tsivilisatsiooni kaitse ottomanide pealetungi vastu. Ta on ise muutunud katoliiklikseks Türgiks, suutmata valitseda slaavlaste üle ja neid kaitsta. Austria, see on ärganud Euroopa südame-tunnistuse sumbutaja Jan Hus'i reformat-siooni maharündamisel, Austria hävitas Böömi kuningriigi ja orjastas tšehhi rahva.

Thomas Masaryk sündis 7. märtsil 1850. a. Hodoninis, Määrimaal, kutsari pojana. Saanud alghariduse, ta pandi esiteks lukusepa, siis sepa juure õppusele. Ühe õpetaja pealekäimisel ta hiljem pääses gümnaasiumi, lõpetas Viini ülikooli, täiendas end välismail, reisis maade ja rahvaste tundmaõppimiseks Austrias, Saksamaal, Ameerikas, Inglismaal, Venemaal, Balkanitel ja Itaalias. Prantsusmaale ta ei lähe, prantsuse keele ja kultuuriga ta on tuttav lapsest saati. Reisil tutvub ameerika naisüliõpilase Charlotte Garrique'ga, kellega abiellub ja kelle liignime liidab oma nimesse. „Suureks õnneks oli mulle,“ tõendab ta ise, „et ma oma eluteekonnal kohtasin Charlotte Garrique, kelles prantsuse veri ja ameerika tublidus olid ühen-

datud. Ilma temata ma poleks oma elumõtet ega poliitilist ülesannet eales nii selgesti mõistnud. Töötas filosoofia professorina Praaga ülikoolis, valiti Austria parlamenti ja Böömi maanõukogusse, toimetas ajalehte „Naše Doba“ (Meie Aeg), avaldas poliitilisefilosoofilisi teoseid ja kaitses poliitilistes protsessides ülekohtuselt süüdistatud juute ja slaavlast, mille kaudu omandas laialdasema kuulsuse.

Tšehhi rahva ajaloolised traditsioonid, millised moodustanud suured ideelised liikumised nagu Jan Hus'i (1369—1415) reformatsioon, Amos Comenius'e (1592—1670) kasvatuslikud aated, Josef Dobrovsky (1753—1829), Karel Havlíček (1821—1856) ja „Tšehhi rahva isa“ Francis Palacky (1798—1876) rahvuslik äratus, määrasid Masaryki vaimlise palge. Nende põhjal ta uuris slaavi küsimust kogu ulatuses ja käsitas seda oma loengutes ja kirjutistes, põhinedes oma sõnades ja tegude puhteitelisel alusel ja juhindes vaid tõe ja õiguse aadetest. Samal ajal ta oli täisverd eurooplane, humanist ja demokraat.

Tema vaimlisest saamisloost tähelepannavaks teadlaseks ja poliitilisest arengust rahvusvaheliseks riigimeheks annavad huvitavaid iseloomustusi tema mälestised („Maailmasõjast“). „Teaduses küsimus on kohase meetodi leidmisest. Ma püüdsin endas arendada kriitilist võimet, et mitte jääda pinnapealseks ja jäin terava, armutuma eritluse juure isegi sotsioloogia ja ajaloo; kuid analüütiline meetod oli mulle abinõu, mitte eesmärk. Eesmärk oli süntees ja organisatsioon, nagu kõik minu kirjutised näitavad.“ Filosoofias ta taotleb teaduslikku täpsust, konkreetsust ja realismi. Metafüüsika teda ei rahulda, kogu filosoofia on temale enne kõike eetika, sotsioloogia ja politika. Loeb enda aktivistide ja voluntaristide liiki kuuluvaks, olles alati olnud aktiivne töömees. Jälgib hoolega teaduslikku poliitilist kirjandust ilma et puht ilukirjanduse ja kirjanduse arvustuse jätaks unarule. Poliitilises elus ma uurisin ja vaatlesin inimesi samal viisil nagu ma uurin karaktereid romaanides ja moodsas luules. Peab tundma inimesi, valima neid ja määrama neile kohased ülesanded, kui neid poliitiliselt organi-

seerida.“ Juba varajastest eest saab tal harjumuseks vaadelda inimesi, kellega tuleb tegemist. „Ma kogusin kõike võimalikke andmeid sõbra ja vaenlase üle ning korjasin eluloolist materjali nende kohta, kes politikas etendasid mingit aktiivset osa. Enne kui riigimeest või avalikkust tegelast kohata, lugesin nende kõnesid või kirjutisi ja hankisin niipalju informatsiooni kui sain.“ Elu ise valmistab teda tulevaste ülesannete vastu ja tõukab parajal silmapilgul ette. Isegi mis ta kirjutab, koosneb suurel määral vastustest küsimustele, millega tema poole pöördud. Mitte kuski end toppida ette, poliitilisel areenil sama vähe kui mungakutses. Ei ole tarvis paista kõigile silma. „Jumal juhib maailma ja keegi ei näe teda.“ Ei ole ka tarvis olla igalpool esimene. On küllalt kui olla teine või kolmas. „Ma olen väga kõva individualist, kuid ma tean et peale minu on veel teisi, et ma ei ela mitte ükski endast, vaid ka oma kaasinimeste elust ja tööst ning nende tööst, kes enne elanud.“ „Kõige pealt on tarvis kannatust, igalpool, igas asjas, eriti politikas. Ilma kannatuseta ei ole tõsist demokraatiat.“

Selline oli suuris joonis Thomas Garrigue Masaryki vaimline pale kui Maailmasõda algas. Siitpeale sai tema juhtsõnaks: Austria tuleb purustada, Austria delenda esse. Selle kavatsuse teostus olnes sõjakestvusest, ja Masaryk hakkas uurima ala, milline seni talle oli olnud võõras — moodsat sõjatehnikat. Ühtlasi töötles taktika kallal. Relvus revolutsioon kodus ei olnud mõeldav, isegi järjekindel vastasrind oli võimatu. Vastuhakkiku oleks võidud korraldada, aga üksikud korrarikumisjuhtumid oleks olnud enam austrelaste kui tšehhide huvides. Otsus valmib: minna välismaale. Ameerika kodanik Voska, kes pääseb igalepoole, organiseerib revolutsioonifondi. Esmalt käib Masaryk Hollandis maad kuulamas, esiotsa võib ta veel liikuda, tal on välispass kolmeks aastaks taskus. Oma inglase sõbra Wickham Steed'iga ta saadab Vene saadikule Londonis krahv Benkendorffile sõna: tšehhid ei sõdi Venemaa vastu, nende tunnuseks on „Hej Slovane“. Kogu tšehhi rahvas ootab lunastust valgelt tsaarilt. Vene kasakad vabastavad tšehhid Austria kätte alt, ja Vene prints pärib „Tšehhi trooni“. Masaryk ei oota venelasilt midagi head. Vastupidiselt loodab, et Vene absolutism, ükskõiksus ja ignorants tšehhide russofilismile varsti teevad lõpu. Vene suurvürst Praagas tähendaks šampanjat

*) Inglise väljaanne: The Making of a State. Memories and Observations 1914—1918 by Dr. Thomas Garrigue Masaryk, President of the Czechoslovak Republic. London, George Allen & Unwin Ltd.

ja prantsuse naisi. Tema pooldab mõnd lääne dünastiat. Esialgul valitseb Hradčany's veel krahv Thun ja kuuldavasti ta on juba saanud Viinist nimestiku isikuist, keda arreteerida. Masaryk astub nüüd esimese diplomaatliku sammu — läheb asehalduri jutule. Käitleb lojaalselt, arvustab puudusi sõjaväelises korralduses ja paneb südamele kohelda tšehhi sõdureid teatud poliitilise taktiga. Ja võib jatkata omi ettevalmistusi võitluseks Austria vastu. „Tšehhi rahva idee,“ nagu ajaloolane Francis Palacky seda näeb, on täielises vastolus Hapsburgide Austria ideega, poliitiliste sihtidega, millega tal juhus olnud lähedalt tutvuda; dünastia on füüsiliselt ja moraalselt degenerereerunud. Austria saab talle moraali ja politika probleemiks. Võitlust tuleb pidada frondil Viin—Praaga. Omadegi seas tal on vastaseid, ühedele ta on liiaks sotsialist, teiste liberalismile ei sobi tema usundlised vaated. Sõda ise ei tähenda temale ainult võitlust germaanlaste ja slaavlaste vahel. „Ma nägin sõjas enam kui seda. Vaadatud ajaloolisest perspektiivist, pan-germanistlik imperialism näis mulle igivana antagonismina Rooma ja Kreeka, Lääne- ja Ida, Euroopa ja Aasia ja hiljem Rooma ja Bütsantsi vahel — antagonism mitte üksnes raasside, vaid ka tsivilisatsioonide vahel.“ Saksa ja Austria, sündinud kesk-aegsest Pühast Rooma riigist, sirutasid teineteisele käe Vana Maailma vallutamiseks. Ses heitluses tšehhid ei tohi jääda passiivseks. Tuleb luua oma sõjavägi väljaspool rahvuslikku piire. Koduse salaseltsi „Maffia'ga“ tuleb sõlmida nägematud sidemel, et neid juhutada ja ergutada rasketel hetketel. Masaryk annab Dr. Eduard Benešile tegevuskava, mida hiljem täiendab kirjalikult ja suusõnal, ja pääseb õnnelikult üle piiri Itaaliasse. Roomas on esimene asi jõuda selgusele, mida teeb Itaalia. Veendununa, et see mitte keskriikidega ei ühine, siirdub ta Geni, kuhu tuleb teateid kõigest maailmast kokku. Husi märtrisurma neljandal sajalil, 6. juulil 1915. a. ta kuulutab Reformatsioonisaalis Austriale sõja, nagu „Neue Freie Presse“ seda loengut iseloomustas. Genfile järgneb Pariis — liitlaste sõjaline ja London — poliitiline keskkoh. Peeterburi ta ei rutta, ta on „läänlane“ ja usub, et Euroopa saatus otsustatakse läänes, mitte Venes. Tšehhi küsimus on tema silmis olnud alati Euroopa küsimus. Dr. Beneš on vaheajal siirdunud Pariisi, kus ta teotseb alaliselt, ajutiselt ka Stefa-

nik, aga viimase tegevus on nii mitmekülgne, et see ei aja, ruumi ega isikute suhtes ei tunnusta mingeid piire. Võorastest töötab kaasa tšehhide sõber prof. Denis. Organiseeritakse tšehhi asundusi mujal maades. Londonis pakuvad abi ajakirjanikud H. Wickham Steed ja Seton-Watson. King College poolt tuleb kutse professori kohale ja Masaryk kasutab ka õppetooli slaavi propagandaks. Esiloengule „Välkerahvaste küsimusest Euroopa kriisis“ ilmub ka peaminister Asquith. Piccadilly Circuses avatakse pressbüroo ja vaateaken tšehhi esemetega, et inglasi tutvustada rahva ja selle kultuuriga. Käib Pariisis, esitab välisminister Briand'ile oma kava, mille tähtsust see kohe taipab ja seda lubab toetada. Selle järele esineb ka Sorbonnes loenguga. Tšehhi tegelasist välismail moodustatud nõukogus Masaryk on esimeheks, Stefanik ja Dürich abid, Dr. E. Beneš peasekretäriks. Maha arvatud Dürich, kes Venes sörgib saksameelse valitsuse sabas ja oma iseseisva poliitikaga teeb ajutisi raskusi, Masaryk võib kinnitada enese ja teiste nõukogu liikmete kohta: *me ütlesime ühte ja sedasama, mõtlesime ühte ja sedasama. Vääratusi tuli ka kodunt, keiser Karli troonileastumisel tšehhi liit ja rahvuskomitee proklameerisid oma ustavust dünastiale ja tema ajaloolisele missioonile, aga neist saadi järgnevate sündmuste mõjul üle, Venes langes reetlik tsaarivalitsus ja Ühendatud riigid astusid sõtta. Tšehhi front püsis kindlana, reeturi nende seas ei leidunud. Venesse suundub Masaryk alles Ajutise valitsuse päevil — 1917. a. mais. Aga ta peab ikka jälle konstaterima: venelastel puudub slaavi poliitika. Tsaarivalitsuse slaavi politikast ei teostunud midagi muud, kui et St. Petersburgist sai Petrograd. Ametlikud ringkonnad pelgasid tšehhide vabameelsust ja katoliitsismi. Tšehhi sõjaväe moodustamiseks Venes olid vaheajal vormilised takistused küll kõrvaldatud, aga asi ei nihkunud. Masaryki soov oli, et tšehhi korpused lähetatakse Prantsusmaale nagu ta Briandile lubanud, aga venelased püüdsid neid kasutada oma huvides. Enamline kihutus tungis ka tšehhi sõdurite ridadesse, Masaryk kaalus seda küsimust ja jõudis otsusele, seda mitte keelda. Sõjaväelased ei pooldanud seda vabameelsust, aga sõdurite valdav enamik osub seevõrra arenenuks ja nende juhi autoriteet kõrgeks, et ainult tühine protsent väeosadest pudeneb ja neistki mitmed hiljem tulevad tagasi. „Minu kõ-*

nelused meestega näitasid, et nad mind usaldavad. Nad teadsid, et ma kodus olin ajanud kainet ja mõistlikku poliitikat. See pärast nad olid arvamises, et mis ma neilt Venes nõuan, on hästi kaalutud. Ma esitasin neile hästi põhjendatud programmi, mille nad võtsid vastu. Nad olid küllalt kasvatatud mõistma, otsustama ja pooldama ajaloolikke ja poliitilisi argumente. Ma apelleerisin mõistusele, püüdsin veenda ja sisendada neisse enesuehri vaimu. Meie peamised raskused arutasin ma nendega avameelselt läbi. Nad nägid igapäevastest kogemustest, et ma nende hüvangu eest hoolitsesin, ja ma usun, et mu oma lihtne eluviis ja kartmatus või õigemini kartmatuse näitamine neisse avaldasid head mõju. Enamlise revolutsiooni aegu Petrogradis, Moskvas ja Kiievis, nagu nad teadsid, ma ei vältinud kunagi hädaohtu oma kohuste täitmisel. Seega ma sain õiguse nõuda neilt ohvrit, isegi nende elu ohverdamist.“ Brest-Litovski rahu võtab tšehhi vägedel Venes pinna jalge alt. Masaryk teeb korraldused vägede lahkumiseks Kauge Ida kaudu ja ruttab ise ette. Tema arvates sõda kaldub lõpule, kuigi Fochist öeldakse, et ta veel samal sügisel sõjalõppu enne järgmist kevadet ei oodanud. Tokiost ta lähetab Ameerika saadiku palvel president Wilsonile märgukirja Vene oludest ja enamlusest, milles liitlastele soovitab tunnustada enamlist valitsust de facto, et teda sel teel mõjutada, jättes de jure tunnustuse lahtiseks. Monarhistlikule liikumisele ei maksa lootust panna ega toetada, enamlased püsivad võimul kauemine kui nende vastased arvavad.

Ameerika sõpradest oli Charles R. Crane suureks abiks, tundis peaaegu iga inimest, keda Masaryk tahtis kohata ja seisis president Wilsonile lähedal. Ameerikas Masaryk reisis ümber, pidas loenguid, soetas ühendust teiste väikerahvastega, eriti slaavlastega. Tšehhi väeosade „Anabasis“ läbi Siberi äratas üldist tähelepanu ja aitas nende nime laialdasemalt tuttavaks teha. Koostööst mitme erirahva esindajatega, millest võtsid osa ka leedulased, lätlased ja eestlased, kasvas n. n. Kesk-Euroopa demokraatlik ühendus (Mid-European Democratic Union), mille esimehena käis deputatsiooniga president Wilsonile eneste soove avaldamas. Energiline Voska organiseeris seal Austria-Saksa vastase luureteenistuse, kes paljastas vaenlase intriige, millele president Wilson viitas omas sõjakuulutuses Saksa-

maale. Mõned poliitikud Saksa leeris (Parma prints Sixtus) panevad selle Masaryki süüks, et Ameerika üldse Saksa maale sõja kuulutas, aga viimane arvab ses oma osa ülehindamist nägevat. Ameerika sekkalöömine otsustas sõja liitlaste kasuks ja 28. okt. 1918. a. kuulutati Praagas Tšehhoslovakkia vabariik välja. 14. nov. valiti Thomas G. Masaryk vabariigi presidendiks. Ta oli oma ülesande sooritanud, Commeniuse testament oli täidetud, — tšehhi rahvas sai tagasi valitsuse oma asjade üle. Tööõhinnas polnud Masarykile kunagi tulnud mõtet, et temast võiks president saada. Presidendi ametit polnud enne üldse ette nähtud kui alles pärast Vene revolutsiooni. Oma edaspidist tegevust noore riigi konsolideerimiseks ja arendamiseks Masaryk kujutles kirjaniku, õpetlase ja parlamendi liikme kutses. Mida noorel vabariigil viibimata vaja — on raha, ja ta korraldab esimese välislaenu \$ 10.000.000.— Siis haarab kohvri, et sõita laevale. Hotelli ees ootab salk ameerika meriväelasi, värskete presidendile auavaldamas. Professor Masaryk on oma kohta loovutanud president Masarykile. „Nii oleme siis vabad! Meil on iseseisev vabariik! Muinasjutt!“ kordab ta endamisi. Aga see eest ta on ohverdanud oma isikliku vabaduse, eraelu. Laevalael ta andub mõtisklema. Kõigi teaduste ja filosoofia, mõistuse ja tarkuse, ettevaatuse ja kavatsuste kiuste inimeste ja rahvaste elu kujuneb siiski teisiti kui tahetakse ja soovitakse. Sõda oli Saksamaa poolt täpsalt kavatsatud ette, liitlased olid ettevalmistamata, ja ilma kindla plaanita. Marne lahing sai sakslastele saatuslikuks, lahti prantslased ise seda ei lootnud võita. Keegi valvab ja juhhib asjade käiku, ent see pole sugugi põhjuseks anduda fatalistlikule tegevusetusele, vaid just optimistlikule jõupingutusele võitluses oma idee eest. Ainult nii võib oodata „õnneliku juhust“. Omast elust ta mäletab nii palju juhtumeid, kus tema kavatsused nurjusid ükskõikse järele, ent lõpptulemused said siiski paremad kui alal loodetud. Oleks ta ebausklikum, ta hakkaks end nagu keiser Wilhelm pidama relvaks Jumala käes. Nii palju on tal olnud õnne omas töös, alates juba sellest, et tal sõja puhkedes oli välispass taskus. Kui piirivalve ametnik tema korralikust passist hoolimata tema kohta Viinist juhatusi päris, lahkus rong enne kui vastus saabus. Nende üle heideti nalja: professorid Wilson, Masaryk, Beneš, õpetlane Stefanik teevad maailmapoliitikat.

Professor pole siin tähtjas, väidab M., ma ei tahtnud saada professoriks, vaid diplomaadiks ja politikuks. Elu tegi minust professori. Tähtjas on siin, et kolm tšehhoslovaki (Masaryk, Beneš, Stefanik) oma seisukohad olime võitnud hoolsa tööga, et ma olen sündinud vaesena ja ei ole kunagi saanud rikkaks. Nii ma õppisin tundma elu ja inimesi ja hoolimata oma teoretiseerimisest jäin praktiliseks inimeseks. Lõppeks sai minust ka politik ja diplomaat. „Religiooni suhte poliitilisse ja praktilisse ellu ma võtaksin kokku käsusõnas, et me peame enne kõike nõudma Jumalariiki ja tema õigust ja kõik muud peab meile pealegi antama. Ja asudes kõige kõrgemal kohal moodsas vabariigis, mis, tõi küll, suurel määral tema enese juhtimisel teostunud, ja mille ideed ning missiooni ta näeb Hus'i reformeeritud ja Chelčický poolt asutatud Böömi vendade kiriku traditsioonide elustamise ja Commeniususe testamendi täitmisel, „de-austrianiseeringus“, mis enne kõike tähendavat riigi lahutamist kirikust, ta haarab veel kaugemale minevikku ja asendab ap. Pauluse teise kirja korintlastele, 4. peat., 1. ja 2. salm, vabariigi ja demokraatia programmi sub specie aeternitatis. „Iga inimene ja iga rahvas, kes usundliselt veendunud, iga rahvus, kes kindlasti võtnud nõuks teostada oma ideaali, saavutab alati oma eesmärgi. Seda ma olen elust õppinud; seda õpetab ka meie oma ja kõigi rahvaste ajalugu.“

„Demokraatia on inimliku ideaali poliitiline vorm.“

Masaryki tullakse vaatama kui „tõesti õnnelikku inimest“, sest tema on saavutanud oma ideaali. Aga ons ta siis nii õnnelik? Ja, ta meel oli väga rõõmus kättevõidetud vabaduste üle, aga kohe seltsisid temaga valitsuse mured. Nüüd tuleb see riik rajada nõnda, et ta vastaks sellele eneseteostusele, mis temale omistanud „isamaa isa“ Francis Palacky. 27. mail 1920. ta valitakse uuesti presidendiks juba põhiseaduslikus korras. Selle järele valitakse president seitsmeks aastaks, millise tähtaja möödumisel ta võib veel ainult ühe korra kanditeerida. Ent see põhiseaduse määrus ei käi esimese presidendi Masaryki kohta ja 27. mail 1927. valitakse ta kolmandat korda vabariigi presidendiks.

Nii seisab ta Vabariigi X. aastapäeval teenitud aukohal, kust tervitab noorsugu ja kõneleb:

„Mina praegu alustasin meie Vabariigi

kümnenda aastapäeva pidustusi meie Legionide meestega ja nüüd tulete teie lapsed teisena nende sekka, kes seda pühitsevad. Vestkem siis paar sõna üksteisega tõsiselt.

Mina soovin teile, nagu sooviti mulle lapsepõlves tervist ja Jumala õnnistust. Hoolitsege selle eest, et oleksite ja jääksite terveks. See ei ole raske. Olge puhad, ärge kartke vett, supelge, ujuge ja liikuge vabalt värskes õhus ja laske päikest paista eneste peale. Tuulutage tube ja maju.

Ärge koormake end toitudega ja ärge jooge kangeid jooke.

Mängige rõõmsasti, aga kui teid õpetatakse, siis töötage ja õppige tahtlikult. Ärge hoidke tööst kõrvale, ka mitte koolis. Mina olen tänulik, et olin kord õpipoiss. Alles töös omandame praktilise meele.

Liituge sokolitega ja treenige omi kehi mängudes ja ratsionaalses spordis.

Kui te saate vanemaks, mõtelge mis teist peab saama — töölised, talupojad, käsitöölised, õpetajad, taidlejad või kirjanikud — kelleks te ka tahate saada, töötage kõvasti ja ausasti. Meil kõigil tuleb töötada, igaüks omal kohal ja sedamööda kuidas ta jõud. Ühiskond tarvitab mitmesuguseid töölisi; töö peab olema mõistlikult jaotatud ja korraldatud, kuid kõik need, kes meie seast töötavad ausasti, on meie töös üheväärsed — hea president ei ole parem kui hea tööline. Teie kuulsite õnnetumast juhtumisest ühe suure ehitise kokkuvarisemisel. Kes selles ka on süüdi — igatahes on selle põhjuseks autu töö. Ausa tööga meie varume iseendid ja oma naabreid. Kui me armastame oma naabreid nagu seda õigusega meile õpetatakse, siis peame neid armastama oma tööga, ei mitte paljaste sõnadega. Elu ilma ohvrita ei ole üllas elu.

Teie, armsad lapsed, kasvate pea suureks. Aeg läheb kiiresti. Teist saavad isad ja emad. Kohege oma isasid ja emasid nagu tahate, et teid kohtleks teie lapsed. Kõigis, mis te iganes teete, pidage kinni reeglist teha seda nõnda nagu tahate, et teile tehtaks.

Ei lähe kaua aega, siis kutsuvad teid Vabariigi seadused avalikkusesse ametitesse. Teist saavad sõdurid, linnanõunikud, parlamendi liikmed. Kes te ka olete, täitke oma kodaniku kohust. Armastage Vabariiki, mille demokraatlik põhiseadus kindlustab vabaduse. Armastage oma kodumaad, oma rahvast ja oma keelt.

Kõigi oma kaaskodanikkudega elage sõpruses, ükstakõik, kui erinev ka oleks nende kutse, keel ja usk teie omast. Meie oleme kõik ühetaolised ja me peame kõik olema ühetaoliselt vabad. Meil ei ole õigust kedagi millegagi rõhutada.

Ja teie, Praaga lapsed, hoolitsege selle eest kui te astute avalikku ellu, et Praaga oleks ka tõesti meie kõikide ema, linnade linn.

Siin teie seas, võib olla, seisab tulevane Vabariigi President. Sina, kallid tulevane President, võid oma kaaskodanikkudele ja kogu maailmale kartmata vaadata otsa, sest Sina täidad ausasti meie suuri aateid, meie ajaloo aateid.

Kolmekümne ja neljakümne aasta pärast Sina, tulevane President, räägid siit paigast lastele ja noorsoole. Ütle siis neile: aastaid tagasi meie töotasime esimesele Presidendile siin kohal, et meie alati ja igas asjus end laseme juhtida sellest juhtsõnast, mille me pärisime oma esivanemalt, mida me loeme lipult, mis lehvib lossi kohal — „Tõde võidab“. Kuulake kuidas see lipp elab, kuidas ta kisendab ja kõneleb. Hoidke teda ja andke ta rüvetamata edasi neile, kes tulevad pärast teid.“

Järgmisel aastal Tšehhoslovakkia vabariik ehib end rahvusliku töö ja riigikaitse paraadile.

President Masaryk avab 29. juunil 1929. a. Tabori põllumajandusliku-sõjaasandusliku näituse, mille puhul leiavad aset talupoega ja legionääride konverentsid. Vabariigi sihiks on kasvatada iseteadlikku kodanikku, kes taotleb rahu, ütleb president. Kuid, lisandab, kes — kui seks sunitud — oleks hea sõdur. Näituse auväärtate kolonni otsas troonib ader; all kae-

vikutes konutavad rasked kahurid. Sümbol: töö domineerib jõu üle, kuid jõud kaitseb tööd. Samal aastal Briand algatab Genfis Euroopa ühendatud riikide mõtte ja Masaryk Karlsbadis kajatab selle puhul: Inimlikus teadvuses valmis pikkamisi mõtte inimkonna ühtlasest organisatsioonist. Nüüd ei ole see enam paljas mõte, vaid juba tunne, mis otsib vabanemist emotsioonis. Niipea kui idee tiheneb tundeks, muutub ta jõuks. See idee — tunne käsutab: loogem Euroopas euroopalik atmosfäär, euroopastagem Euroopa. Tema ise teeb seda omal kodumaal, on seda kogu eluaja teinud. Uuestisündinud tšehhi riik võib end kiita õnnelikuks, et ta evib juhi, kes rõhutatud võõra valitsuse alamaid oskab kasvatada ustavaiks oma riigi kodanikkudeks. „Tšehhid on annud kolm tõesti suurt meest, ütleb Hugh MacGregor, Hus suri tuleriidal, Comenius suri maapaos; Masaryk on täna Praaga paales, oma vaimuvendade pärijana ja nende unistuste teostaja-tõlgitsejana. „Masaryki 80. sünnipäeva puhul teine inglise poliitiline kirjanik Henry Wickham Steed, esimese kauaaegne sõber ja kaastööline, avaldab omas ajakirjas artikli pealkirjaga: The Grand Old Man of Europe, suurim aunimi, mis kellelegi surelikule võib saada osaks. Thomas G. Masaryki üllas isik, ja eneseteostus inimkonna raskemas heitluses suurimaks moraalseks võidulks, mis kindlustab idealistlikku ilmavaadet ja positiivseid püüdesihte eitava ja laostava vaimu vastu. Thomas G. Masaryk on demokraatia kehastis ja demokraatliku korra ideaal. Tema sõnad noorsoole on Grand Old Man'i testamendiks kõigile tulevaile põlvedele.

Praegusaja ratsavägi.

Maailmasõja algul pandi ratsaväe peale suuri lootusi. Tema masside tegevuses nähti rusikat, mis ootamatult pidi vastase esialgsed tegevuse kavad segamini paiskama. Ratsavägi pidi sõja algpäevil, kui mitte nurja ajama, siis vähemalt takistama korralikku vastase mobilisatsiooni ja vägede koondamise läbiviimist.

Mäletan seda ärevust, mis valitses sõja algpäevil Vene sõjaväes (piiri ääres) Saksa ratsaväe löökide ootel. Umbes sa-

masugune ärevus olevat valitsenud Saksa piiräärsetes raionides Vene ratsaväe, eriti kasakate vägitegude ootel. Kuid midagi jalustrabavat ei juhtunud ei ühel ega teisel pool. Umbes sedasama võiks ehk ka läänernerinde kohta ütelda. Paistis nagu oleks ratsavägi juba oma hiilgeaja üle elanud, nagu oleks ta kaotanud oma aktiivsuse ja loobunud omist ajaloolistest traditsioonidest. Kõrvaltvaatajale õnneks paistis see ainult nii. Sõdivate poolte ratsaväe massides väljendus aktiivne vaim

võib olla isegi tugevamini, kui teistes väeliikides, kuid nende masside organisatsioon ja võtlusviisid olid iganenud. Seda võiks ehk osalt ütelda ka teiste väeliikide kohta.

Ratsavägi lootis külma relvaga pühki-da vastase lahingväljalt, kuid selle juures ei arvestanud ta täiel määral tulirelvade mõju ega võimega. Juba esimestes kokkupõrgetes sundisid tulirelvad ratsanikke hobuse seljast maha tulema ja võitlema jalaväelasena. Selleks nõlnud ta aga mitte küllaldaselt ettevalmistatud ei väljaõppe ega materjaalosa suhtes. Ratsaväel tuli lahingväljal üle elada raske, põhjalik murrang oma tegevuse viisides. Tema auks peab tunnistama, et ta kiirelt ja osavalt selle raske ülesandega sai hakkama, olgugi, et see temalt kaunis suuri ohvreid nõudis. Kõigi nende raskuste peale vaatamata, kirjutas ratsavägi Maailmasõja kestvusel palju ilusaid lehekülgi oma ajalukku.

Tüübilise ja võrdlemisi kujuka pildi annab ratsaväe tegevusest Maailmasõja kestvusel II prantsuse ratsaväe korpuse tegevus. (Historique du 2e Corps de Cavalerie du 1-er octobre 1914 au 1-er janvier 1919. Général Boullaire). Kaunis üksikasjalise pildi selle korpuse tegevusest Maailmasõja algpäevil 17.—21. oktoobril 1914. annab major Keime (Revue de Cavalerie. Janvier-Février 1930). Korpus tegutses neil päevil liitlaste vasakul tiival ülesandega takistada sakslaste parema tiiva kiiret edasitungi. Korpuse diviisid (4., 5., 6., 7.) täitsid oma ülesande edurikkalt. Võideldes laial rindel (umbes 20 km diviisi peale) taandusid nad keskmiselt 8 km päevas. Tegevus nendel päevadel näitas eriti, kui võrt kasulik on ratsaväele tema liikuvus ja paenduvus. Korpus tegutses 17. oktoobril Cortemark'i suunas, 18.—Rouler'i ja 19.—Thouront'i suunas, seega muutis oma tegevuse suuna kolm korda lühikese aja jooksul. Peale selle 17. ja 18. oktoobril kandis tegevus pealetungi iseloomu, 19.—21. sakslaste edasiliikumise tõkestamise ja alates 21. puhtkaitse iseloomu. See näitab kui võrt kiirelt ratsavägi võib muuta oma tegevuse suuna ja ühest lahingviisist teise peale üle minna, tegutsedes selle juures edukalt. Kui veel sellega arvestada, et korpuse diviisid võisid välja panna ainult à 1000—1200 jalavõitlejat, siis peab küll tunnistama, et korpus täitis oma ülesande rohkem kui edukalt. Oma kiire

liikumise tõttu (hobustel) suutis ta laial rindel koondada tarviliku rusika löögi andmiseks nõutaval kohal, samasuguse rusika suutis ta koondada ohtlikule kohale sakslaste löögi pareerimiseks. Lõpu tulemusena võimaldas korpuse kolmepäevaline tegevus liitlastel koondada tarvilised jõud ja lõpulikult kinni panna sakslastele tee Calais juurde.

Umbes samasuguse tüübilise pildi ratsaväe tegevusest annavad Ungari ratsaväe tegevus Lvovi all, saksa ratsaväe tegevus Möschenets'i juures ja Vene ratsaväe tegevus Lök'i all.

Nagu tähendasin, kohanes ratsavägi kiirelt uutele võitlustingimustele. Hobust kasutati peaaesjalikult liikumisvahendina, kuna ratsanik võitlusse astus jalaväelasena.

Liikuva sõja ajajärgus, kohanedes uutele võitlusviisidele, oli ratsaväe tegevus küllalt silmapaistev.

Positsioonsõja ajajärk piiras äärmiselt ratsaväe tegevust. Ta ei erinenud enam suuremalt millegagi jalaväelase tegevusest. Ratsaväelastel tuli samuti istuda kaevikutes nagu jalameestelgi, ainult selle vahega, et neil oli puudulikum relvastus. Ainult siis asusid nad hobustele, kui oli tarvis kiirelt kuhugi koonduda, kas löögi andmiseks või selle pareerimiseks.

Maailmasõja lõpuakord, kus ta muutus uuesti liikuvaks sõjaks, oli liiga lühike selleks, et ratsavägi oleks võinud oma võimet näidata. Kõik see jättis mulje, nagu poleks ratsaväge kui niisugust tarvis, nagu oleks ta oma aja juba üle elanud. Seda rohkem levines sarnane vaade, et paljud peale sõja lõppu hindasid sündmuse isikliste muljete ja läbielamuste järgi.

Ratsaväe olemasolu küsimus kerkis igas sõjaväes kaunis teravalt päevakorrale. Ratsavägi sai mõneltki poolt tänamatu hinnangu. Õnneks ei lasknud kogenenud juhid end mõjutada isiklistest muljetest. Neile oli selge, et ratsavägi jääb ikkagi tähtsaks teguriks sõjaväljal, kuid tema organisatsioon ja võitlusviisid tulevad võtta põhjaliku uurimise alla.

Need uurimused algasid kohe peale Maailmasõda. Uurimiste tulemusena on praegu juba välja kujunenud kindel vaade ratsaväe organisatsiooni, kasutamise ja võitlusviiside kohta tuleviku sõjas. Vastavalt sellele on ka ratsavägi ümberkorraldatud.

Nagu statistilised andmed näitavad, on ratsaväe proportsioon teiste väeliikide

Varssavi garnisoni väeosade, peastaabi, sõjaministeeriumi ja armee-inspektorite esitus-ohvitserid Belvederi lossi ees (marssal P. asukoht) 19. märtsil 1930. aastal oma juhib — marssal JOSEPH PILSUDSKI'le tema nimepäeval õnne soovimas.

Marssal J. Pilsudski vastas (erariides) töö-hoolekande minister Prystor (end. kolonel ja lähem marssali kaastööline sõjaminist.), kelle pärast valitsuse kriis 14. skp. tekkis. Õnnesoove andis üle sõjaväe poolt diviisi kindral Romer, kui vanem armee inspektor.

suhtes ennesõjaaegseks jäänud, kuid nagu juba tähendasin, on tema organisatsioon sootuks teiselt muutunud.

Alljärgnev tabel*) näitab jõudu, mis enesest kujutas II prantsuse ratsaväe korpus Maailmasõja algpäevil ja missugust kujutab praegune prantsuse ratsaväe diviis.

Nr.	Relvastus	Ratsa diviis 1929. a.	II ratsaväe korpus okt. 1914. a.
1.	Jalavõitlejaid ühes rattur-pataljoniga	4600	5600
2.	Tääke ja granaate	Nagu jalaväes	Ei olnud
3.	Kergeid kuulipild.	300	Ei olnud?
4.	Raskeid kuulipild.	112	24
5.	Soomusautosid . . .	36	3
6.	37 mm suurtükke .	39	3
7.	75 mm suurtükke .	24	48
8.	105 mm suurtükke	12	Ei olnud
9.	Stockesi miinip. . .	6	Ei olnud

Toodud arvud räägivad küllalt selget keelt sellest, missugust jõudu enesest kujutab praegusaja prantsuse ratsaväe diviis. Kuid, kas on sarnased diviisid ainult Prantsusmaal? Kaugeltki mitte. Arvatavasti ei ole saksa ratsaväe diviisid tulekt sugugi nõrgemad.

Täpsad andmed nende koosseisude ja organisatsioonide kohta puuduvad, kuid

*) Keime andmetel. Revue de Cavalerie.

Vestfalia manöövrid 1927. a. ja Sileesia manöövrid 1928. a. annavad nendest küllaldase ettekujutuse. Sileesia manöövrite kirjeldus pole käesoleva artikli eesmärgiks, sellepärast piirdun ainult poolte koosseisude ära tähendamise, pildi andmiseks saksa ratsaväe diviiside organisatsioonist ja jalaväe mehhaniseerimisest.

Poolte operatsioonid kujutasid enesest luure tegevust 17.—21. septembrini armeede tiival (oletavasti Oder'i kallastel) lõunapool Steinaud*)

Punase poolena tegutses teine ratsa diviis mille koosseis:

- 2 ratsaväe brigaadi à 3 rügementi;
- 1 rattur-pataljon;
- 1 välja suurtükiväe rügement (2 gr. à 3 patareid);
- 1 suurtükiväe grupp autodel (2 patareid);
- 1 soomusautode kompanii;
- 1 side grupp;
- 1 pioneeride grupp.

Peale selle kuulus diviisi koosseisu nõndanimetatud motoriseeritud grupp, mis koosnes jalaväest, suurtükiväest (1 patarei autodel) soomusautodest (1 kom-

*) 21.—26. septembrini Hindenburgi manöövrid.

panii), mootorratturitest (1 komp.), tankidest (üks kompanii presendist tanke), tehnilisest ja töökomandost.

Kokkuvõetult II ratsaväe diviis koosnes 6 ratsarügemendist, ühest ratturpataljonist, ühest jalaväeataljonist, ühest mootorrattur kompaniist, 9 patareist, kahest soomusautode kompaniist, ühest tankide kompaniist, ühest pioneeride grupist, ühest side grupist, tehnilisest ja töökomandost.

Sinise poole koosseis:

- a) 1 diviis jalaväge;
- b) 1 rügement välisuurtükiväge;
- c) 1 raske suurtükiväe grupp autodel (2 patareid);
- d) 1ataljon pioneere, milledest vähemalt üks kompanii oli motoriseeritud;
- e) 1 side kompanii;
- f) 1 luure grupp, mis koosnes kahest eskadr. ratsaväge, ratturkompaniist, ühest suurtükiväe rühmast, ühest soomusautode rühmast ja tehnilisest komandost.

Kokku Sileesia manöövritest (mõlemad pooled) võttis osa 19.000 inimest, 8700 hobust ja 12.000 jõuvankrit (autod, mootorrattad ja lahingmasinad).

Nagu tähendasin, kandis 17.—21. sept. poolte manööver luure tegevuse iseloomu, mille peamiseks ülesandeks oli ratsaväe organisatsiooni ja kasutamise küsimuste uurimine. Tulemused tekitasid palju vaieldusi nii ajakirjanduses kui ka komisjonides, kuid igal pool kriipsutati alla ratsaväe tähtsust ja moderniseerimise vajadust. Saksa kaitseminister kõneledes manöövrite tulemustest riigipäeval, lõpetas omad väited sõnadega: „Meie vajame modern ratsaväe diviise ka siis, kui meil ei oleks Versailles rahulepingut.“

Sellest on näha, et ka Saksamaal tehakse ratsaväe kallal tõsist tööd, kus tema vähendamisest juttugi ei ole.

Kuuldavasti teeb ka meie ida naaber oma ratsaväe moderniseerimise kallal tõsist tööd.

Vaadeldes ratsaväe keerdkäike välismaal Maailmasõjas ja sellele järgnevatel rahuaastatel, tekib küsimus, kuidas on lood meie ratsaväega. Kas on ta meie oludes tarvilik, kas on ta ajakohaselt moderniseeritud jne. Nende küsimuste peale vastavad ehk ratsaväelastest eriteadla-

sed, kuid ühte neist tahaks siin lühidalt puudutada ja nimelt ratsaväe vajaduse küsimust. Vaevalt võime meie oma ratsaväe, kui ainult luure elemendi peale vaadata. Temal tuleb vist ka raskemaid ülesandeid täita, tõsiste löögi andmist näol. Selleks peab ta arvu poolest olema küllaldane ja vastavalt organiseeritud. Arvatavasti ei suuda meie rindel niivõrt tugevad olla, et kohapealsete jõududega igas kohas vastase ülekaalus olevad massid tagasi tõrjuda. Selleks tuleb meil vist kasutada kiirelt liikuvaid löögigruppe, nagu seda on hästi moderniseeritud ja mehhaniseeritud ratsavägi. Soomusrongid oleks selleks ehk ka otstarbekohased, kuid nende tegevus on seotud raudtee suunaga. Et aga vastane saadaks omad löögimassid raudtee suunas, on rohkem kui küsitav.

Erilise tähtsuse omab meie ratsavägi sõja algpäevil. Kahtlemata ei viivita vastane oma ratsaväe masside tegevusse saatmisega, mille eesmärk on päevaselge. Meie ratsaväe ülesandeks on mitte ainult vastase edasiliikumise takistamine, vaid ka tema tagasi tõrjumine.

Jalavägi vaevalt suudab esimestel päevadel seda teha, sest tal puudub selleks küllaldane liikuvus. Paistab, nagu oleks ratsavägi selleks otstarbeks kõige kohasem, mõistagi, kui ta on selleks hästi ettevalmistatud. Ajakohaselt organiseeritud ja mehhaniseeritud ratsaväge ei saa ühe-kahe päevaga luua, selleks kuluvad aastad.

Eelpool nägime missugused raskused tulid ratsaväel üle elada Maailmasõjas, sest ta põlnud küllaldaselt ettevalmistatud ja tal puudus vastav organisatsioon. Tema vajadust tüüti igal pool, kuid teda ei saadud täiel määral ära kasutada. Sarnast eksitust ei võiks meie korrata oma väikeste jõudude juures. Arvestades sellega, et meie võime vastase ülekaalus olevate masside vastu edukalt võidelda ainult siis, kui meil peale kindla tahte, vaimu, oskuse ja väljaõppe on veel olemas kõrge tehnika ja ajakohane organisatsioon. Sellest vaatepunktist väljaminek tuleb meil rohkem rõhku panna kaitseväge mehhaniseerimisele üldse ja eriti ratsaväe moderniseerimisele. Selleks peaks meie tehniline tsentrum tõsisemalt küsimuse juure asuma. J. L.

Lahingu katkestamine.

Austria sõjaasjanduse ajakirja „Militärwissenschaftliche Mitteilungen“ käesoleva aasta märtsi-aprillikuu numbris on avaldatud Oberstlt. Dr. Lothar Renduliçi kirjutis „Das Abbrechen von Gefechten“ (lahingute katkestamine). Siinkohal toome kirjutise sisust väljavõtteid, mis väikeriikide sõjapidamise erinevaid tingimusi ja lahinguviise puudutavad.

Sõjakorral väikeriigid üksikult on nii arvult kui materjalilt nõrgemad. See tõsiasi ei või jääda mõjuta meie lahingupidamise viisile. Sellepärast peame pühendama täieliku tähelepanu sellistele lahinguviisidele, millel erline tähtsus nõrgema suhtes. Pealetung ja kaitse on meie harilikud lahinguviisid, mis oma puhtal kujul ei võimalda meile seda, mida nad suurriikide täiuslikult varustatud sõjavägedele tähendavad. Loomulikult peame neid üksikasjaliselt uurima ja hoolsasti harjutama. Eriti aga huvitab meid pealetungi tegevuses ootamatu, üllatav kallaletung kiirelt liikuvate osadega (ka arvult tugevamale vastasele). Sellised kallaletungid, mis vastasele kahju sünnitama, teda segadusse viima ja teda peatama peavad, on harva otsustava iseloomuga kallaletungideks. Enamal jaol juhtudel peab sellist kallaletungi õigeaegselt katkestama, kuna tema jätkamine kindlat allajäämist tähendaks¹⁾. Ka siis, kui oleme otsustanud kaitsetegevusega vastast kinni pidada ja temale kahju sünnitada, ei ole meil sageli võimalust lahingut kunni otsustavuseni läbi viia, vaid arvestades hädasundi, peame seda õigeaegselt katkestama.

Sageli peame piirduma sellega ja lahingupidamist teadlikult kohandama sellele, et vastast kindlaksmääratud aja kestel kinni pidada ja temale võimalikult palju kahju sünnitada, siis aga tema otsustavast löögist kõrvale põigata, et oma jõude uuteks võitlusteks alal hoida.

Kõigil neil juhtudel on tegemist lahingu katkestamisega, mida otsustame oma vabal tahtel, sest see vastab meie lahingueesmärgile. Meie võime aga ka olukorda sattuda, kus lahingutingimustest olenevalt tekib vahetu sund lahing katkestada ja see võib tekkida nii kallaletungil kui

kaitsel. Kui otsustaval kallaletungil juht on jõudnud otsusele, et ta mitte ainult ei saavuta edu, vaid tema väeosad on sattunud sellisesse raskesse seisukorda, mis neile vaid otstarbeta suuri kaotusi maksab, katkestab ta võitluse, kui kõrgemad eesmärgid eneseohverdumist ei nõua. Meil võib lõpuks olla ülesanne, teatud maastikulõiku oma käes pidada. Vaenlase surve võib aga siinjuures niivõrt tugevaks kujuneda, et tema korduvad kallaletungid välja kutsuvad õigustatud veende, et järgneval uuel kallaletungil meie ei suuda vastupanu jätkata. Heale väeosale tähendab väljalöömine seisukohtadelt reeglina pooleldi hävitamist, ilma et võitluse eesmärk — seisukohtade käespidamine — saavutatud oleks. Ka siin peab jõudma otsusele, väeosi vastase hävitava löögi alt lahingu katkestamise abil päästa.

Et mitte valesti mõistetud olla, peab alla kriipsutama, et seal, kus lahingu katkestamise otsus juhi vabast tahtest ei ole, ainult äärmine ja viimane hädasund lahingu katkestamist võib lubada. Selle otsusega võtab juht alati endale raske vastutuse, sageli ettenägemata ulatusega. Juhi mõttekäik areneb olude sunnil. Tema ja temale alluvatel osadel on ülesanne — teatud ruumi oma käes pidada. Ta on arvult vastasest nõrgem. Sellele vaatamata on arvurikkad rasked kallaletungid tagasi löödud. Ta väeosal on suured kaotused. Mitu päeva käib lahing, osad on kurnatud. Kui ta nüüd endale kardetava küsimuse esitab: kas on mu mehed veel võimuses uue järgneva kallaletungi edukaks tagasilöömiseks? Kui nad sellele vastu ei pea, purustatakse nad ja sunnitakse korratutes salkades taanduma, et hoiduda hävinemisest; kus ja kudas võidakse neid jälle peatada? — Ta leiab kogu vastutuse rõhuva koorma, asudes selle küsimuse lähemale uurimisele. Teisest küljest, ta teab, kuivõrt kaugeleulatav tähtsus on sellel kõrgema juhatuse otsustele, kas rinne peab vastu või annab järele. Sellest tuleb uus vastutus juhile. Kui veel siia juurde arvata vastukäivad teated väeosade seisukorrast, olukord üksikutes rinde piirkondades, andmed vastase kavatsustest ja tema lahingujõust, — siis võime leida, kui lõpmata raske on juhil võtta otsus, öeldes: ma enam ei või, ma enam ei tohi.

¹⁾ Võrdle Sõduris nr. 39/40 — 29. a. avaldatud artiklit „Jalavägi väikestes sõjavägedes“ järeldus kolmandaga: väikeste sõjavägede pealetungivõime on muutunud minimaalseks. — A. K.

Uue raskusena lisandub, et juht oma otsuse peab võtma aja surveel. Õigeaegne lahingu katkestamine on tema eduks läbiviimise tähtsamaid eeldusi. Siit on arusaadav, kui juht, kes lahingu katkestamise vajadust tunneb, kardab seda teha liiga hilja. Väeosade tagasivõtmine nõuab hulga ettevalmistavaid tegevusi. Viimased nõuavad aega nende läbiviimiseks. Aega on vaja, sageli palju aega, kuni käsuvormis avaldatud juhi otsus viimase meheni läbi läheb. Kõike seda peab juht kaaluma.

Lahingu katkestamine on kõige hõlpsam juhul, kui ise kallale tungime, — kuna juhtudel, kui meile endile kallale tungitakse ja seetõttu vastase survele teotsema peame, seisame raskema ülesande ees.

Esimese nõudena seadsime üles, et lahingu katkestamise otsus peab olema õigeaegne. Järgnevad korraldused olenevad tingimustest, mis mitmeti võivad avalduda.

Taandumise kindlamat edu tagab õõ. Kogemused näitavad, et taandumisrännakute saavutised on arukordsed. Siinjuures tuleb tähele panna ühte nähet: väeosa, kelle eest vastane pärast ägedat lahingut taandus ja kes lõpuks vastase seisukohad on vallutanud, ei ilmuta alati kindlat tahtet, oma edu otsekohe ära kasutada. Harilikul võitlejal puudub see arusaamine, et tagasisurutud vastane veel kaugeltki löödud pole. Aimame järele nende mõttekäiku: Nii suurte kehaliste ja väimsete jõukuludega taotletud eesmärk on lõpuks käes. On arusaadav, et saavutatud edule järgneb teatav pingelangus, mis mitte ainult väeosa, vaid nii mõndagi juhti kaasa kisub. Kui üldse kuskil, siis just jälitamisel peab maksma juhi kaastundmuse tahe, et väeosa uueks tegevuseks edasi visata. Neis nähetes asub ka üks põhjustest, milks lahingu katkestamine harilikult edukalt läbi suudetakse viia.

Lõpuks — üks asjaolu, millel küll suurejoonelised praktiliste kogemuste õpised puuduvad. Maailmasõjas ei tuntud veel kaugeleulatavat mehhaniseerimist ja motoriseerimist, mille kallal praegu kõik sõ-

javäed palavikuliselt töötavad. Kiirelt liikuvad lahingujõulised üksused on pärast sõjaaegse organisatsiooni produkt. Need on esmajärgulised jälitamise abinõud. Siiski, ka lähemas tulevikus nad esitavad vaid murdosa kogu jõududest,²⁾ nende kasutamine oleneb maastikust ja kaitsja kasutab nende tagasitõrjumiseks erilisi relvi ja vastavaid jõude.

Eeltoodud mõtetes väljendub väikeriikide sõjaväe eriline lahinguvõis, kombineeritud pealetungi- ja kaitsetegevus, mille üheks kandvamaks osaks on lahingu katkestamise oskus. „Väikesed üksused peavad suutma silmapilkselt üle minna pealetungist kaitsele ja vastupidi“ — ütleb prantsuse uue jalaväe-eeskirja II osas § 2. — Teoreetiliselt on küsimuse lahendamise lihtis, tegelik lahinguolukord loob sageli aga suuri raskusi.

„Militärwissenschaftliche Mitteilungen“ jaanuari-veebruarikuu numbris kindral-major Steinitz art. „Ausharren oder Ausweichen?“ (vastu pidada või tagasi tõmbuda? — peatükk Maailmasõja probleemidest) leiab, et taandumise (resp. lahingu katkestamise — A. K.) küsimuse otsustamine on ikka raske. Väejuhatus sageli kaldus lõvimenud põhimõttele: vastu pidada „viimase meheni“, kahjuks ka juhtudel, kus ühtegi tungivat vajadust selleks ei olnud. Enamal jaol juhtudel võitlejate aukohuseks oli kättenäidatud kohal viimase hingetõmbeni vastu pidada. Kas seda vastupidamist kuni osade eneseohverduseni viia või kas pole otstarbekohasem otsustava löögi alt ära tõmbuda, kerks esile vaid iseseisvate juhtide juures. Kudas on aga üks juht selles mõttes iseseisev? Mõtted lähevad lahku.

Lõpuks kokkuvõttes näeme, et lahingu katkestamise küsimus on väikeriikide sõjavägedes olulise tähtsusega, ent küsimuse reglementeerimine ka meil jätab veel soovida.

A. K.

²⁾ Vaata võrdluseks artikkel „Mehhaniseeritud jõud“ „Sõduris“ nr. 11/12 s. a. — A. K.

Pioneeride väljaõpe sildade ehitamise alal talvisel perioodil.

N. Thar.

Õppused sildade ehitamise alal annavad häid tagajärgi vaid siis, kui nad on näitlikud. Kuiv teooria on igav ja kuulajaskonnale enamasti mitte küllalt selge ja arusaadav. Ka kõige selgemate joonistega, skeemidega ja tabelitega illustreeritud loeng ei anna õpilastele selget pilti ehitusest ja ehitusviisist ega ka praktilist oskust tööde teostamises. Kõige kasulikum on õpetada pioneerasjandust praktiliselt, kuid meie oludes, põhjamaal, ei ole see kahjuks täiel määral võimalik, sest välis-töid võib meil korraldada kõigest 5 kuud aastas, kuna ülejäänud kuudel peab lep-pima klassiõppustega. Ka ei ole võimalik iga aasta igat sillatüüpi ehitada, sest praktilised tööd on seotud suure materjali kuluga.

Juba esimestest aastatest peale hakati valmistama mudeleid, et üle pääseda kuivast teooriast ja keerukatest joonistest ning anda õpilastele selgemat pilti üksiku-dest ehitistest ja nende ehitusviisidest. Alul valmistati üksikute ehitiste mudelid. Kaht-lemata on ka niisugused mudelid kasulikud, sest mudel on ju palju selgem kui joonis, kuid minu arvates nad siiski ei täida oma ülesannet täiel määral: nad ei anna õpilastele seda, mis on kõige tarvilikum — nimelt praktilist oskust. Mudel täidab oma ülesannet vaid siis, kui ta on kokkupandav, s. t. kui õpilased ise võivad kohale asetada ja omavahel ühendada mudeli üksikud osad.

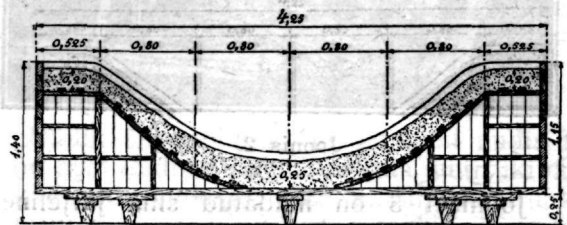
Kaks aastat tagasi valmistati õppekompaniis esimene kokkupandav sillamudel mõõdus $\frac{1}{10}$, kuid peatselt selgus, et see mõõt on liig väike, sest üksikute osade ühendamine omavahel oli raske. Mõõdu-nud aastal valmistati uus mudel juba mõõdus $\frac{1}{5}$. See mudel osutus kohaseks.

Kokkupandav sillamudel koosneb jõe profiilist ja silla ehitamiseks vajalisest materjalist. Kõik osad on täpsalt samasugused, nagu loomuliku silla omad, kuid tege-likkudest mõõdetest viis korda väiksemad. Üksikute sillaosade ühendused vastavad täpsalt loomulikkudele ühendustele.

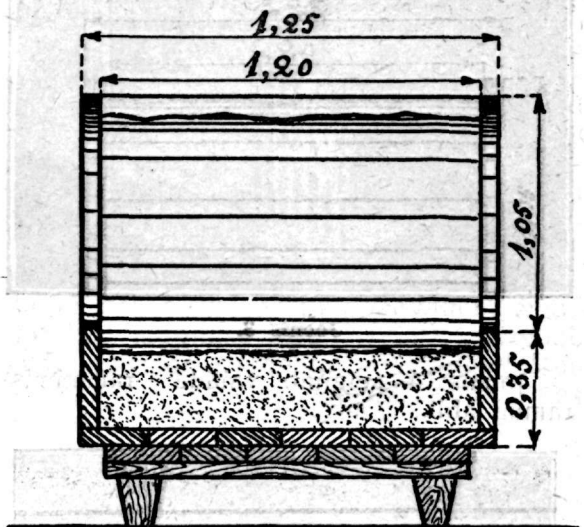
Joonisel 1 on näidatud jõe profiili mu-del.

Mudeli pikkus (4,25 m) on minimaal-ne, sest lühema mudeli kasutamisel ei ole

Pikilõige.

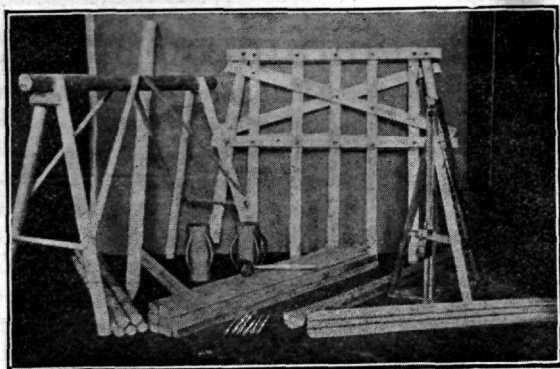
Ristlõige.

Joonis 1.

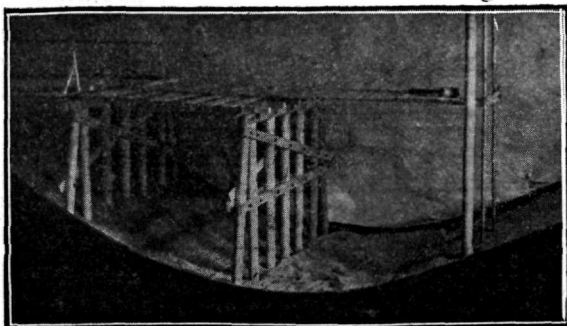
võimalik anda selget pilti tööde järjekor-rast silla ehitamisel. Kui õpperuumi suu-rus seda võimaldab, on soovitatav valmis-tada mudel viietoevahelise silla ehitami-seks (mudeli pikkus 5 m), sest see annab selgemat pilti silla järjelisest ehitusviisist, eriti silla ehitamisel vaitugedel ja vaiade rammimisel redelilt. Liivakorra paksus tuge-de kohtades peab olema vähemalt 25 sm ja kallastel 20 sm, et toed oleksid küllaldaselt stabiilsed, ja et oleks võimalik kinnitada vaiakeste abil kaldatugede alus-palgid. Mudeli otsades on kapid mater-jali ja tööriistade jaoks.

Joonisel 2 on näidatud mõned abinõud ja materjalid (ramm, käsirammi pakud, puuvasar, talad, sillutuslaud, vai, puki ja-lad, vaiakesed, vaitugi kokkupandult ja nelja jalaga pukk).

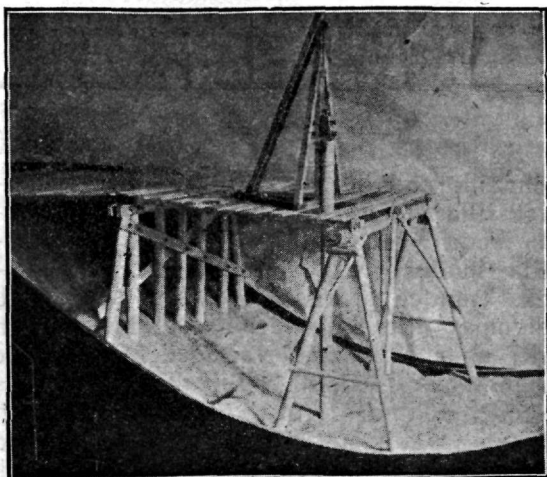
Joonis 2.

Joonisel 3 on näidatud silla järjelise ehitamise ja vaiade rammimine redelilt.

Joonis 3.

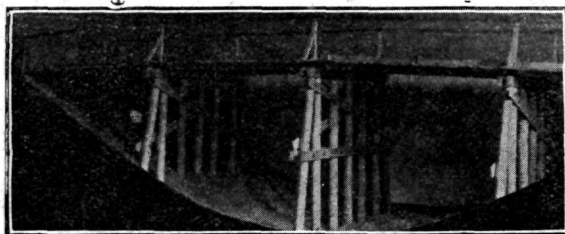
Joonis 4 selgitab vaiade rammimist rammi abil.

Joonis 4.

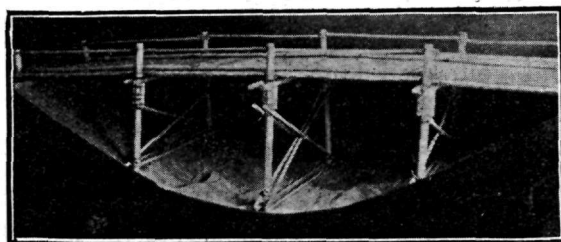
Üksikute osade ühendamiseks tarvita- takse polte ja klambreid mõõdus $\frac{1}{5}$, puu- kruve, vask- ja tsingitud traati läbimõõ- duga 0,5—1,0 mm ja sidumisnööri läbim. 2—3 mm. Sillutislaud tehakse vineerist.

Joonisel 5 on näidatud sild vaituge- del ja

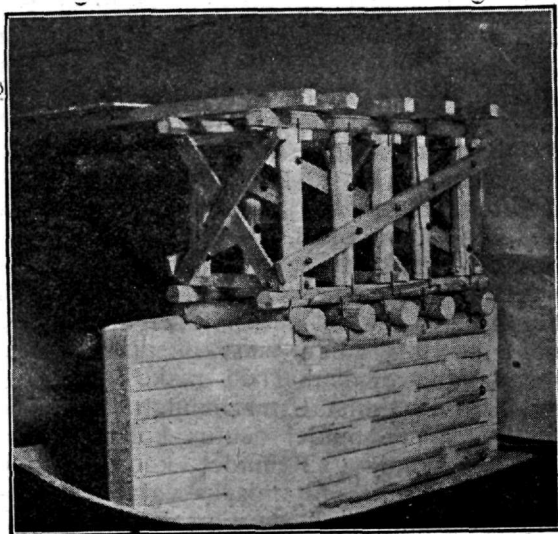
Joonis 5.

joonisel 6 samast materjalist sild puktku- gedel.

Joonis 6.

Joonisel 7 on näidatud kahestatud raamtugi kividega täidetud kastil.

Joonis 7.

Kirjeldatud mudel on kõlbulik ainult sildade ehitamiseks püsivtuge- del. Ujuvtu- gedega sildade ehitamiseks peab mudel olema teistsugune: ta peab olema laiem ja võib olla madalam. Ruumi puuduse pä-

rast on niisugune mudel senini jäänud tegemata.

Kui talvekuudel on õpilastele selgitatud kokkupandaval mudelil üksikud sillatüübid, nende ehitusviisi iseärasused, ehitusgrup-

pide ülesanded ja kätteõpetatud praktiline oskus silla üksikute osade ühendamises, siis võib suvel ilma pikema ettevalmistuseta asuda sildade tegelikule ehitamisele.

„Näilik õppepoligon“ ja fiktiivlaskmine.

K. Grauen.

Eduka suurtükiväe juhtimiseks on tarvilik omada peale igasuguste teoreetiliste teadmiste veel suurel määral praktilisi võtteid ja oskust — tarvis vastavaid kogemusi laske alal, sest tihti peale juhtub, et klassis kuuleme hiilgavat vastust laskeküsimusele, kuid tegeliku tulejuhtimise juures nagu mõndagi puuduks laskjal. Praktilisi võtteid ja oskust võib omandada peamiselt iseseisva laskmise teel poligonidel, kuid viimastel käijad teavad, kui palju seda õnne sattub osaks igale suurtükiväe ohvitserile suve jooksul. Vististi sellest laskearvust igale ühele ei jätku nende võtete omamiseks, mida lahingulokord saab meilt nõudma ülesannete täitmisel. Selles ei saa süüdistada kedagi, et praegune olukord niisugune on, sest esiteks iga aastaga on märgata paranemist ja teiseks on võimalus leida teid, kuidas seda tulejuhtimise ala võiks täiendada ja osaliselt väljaõpetada rööbiti poligoni õppusega, kasutades selleks „laskelaude“ ja „õppepoligone“. Suurtükiväe juhtimise äraõppimiseks ja vastavate laskereeglite kasutamiseks on meil suurtükiväes olnud tarvitusel juba 1922. a. saadik talvisel õppeperioodidel nõndanimetatud „laskelaud“, missugused kahtlemata on väga tarvilikud ja tooksid kasu märksa enam kui neid saaks tehnilisest küljest niivõrt täiendada, et laskmise läbiviimine omaks ligikaudugi tegeliku laskmise ilme. On olemas sääraseid „laskelaudu“ (Baranovi laskelaud — konstrueeritud prantsusmaal), mis tehnilisest küljest ei jäta peaaegu midagi enam soovida, sest seal õppe-laskmisel on palju sarnadust poligoni laskmisega ja niisugune „laskelaud“ võiks väga kasulik olla suurtükiväe ohvitseride õppusel, kuid kahjuks see õppeabinõu on meile senini olnud kättesaamatu tema kaliduse tõttu.

Peale „laskelauda“, kasuliku õppevahendina võiks nimetada „näiliku õppepoligoni“, millest allpool tahan kirjeldada.

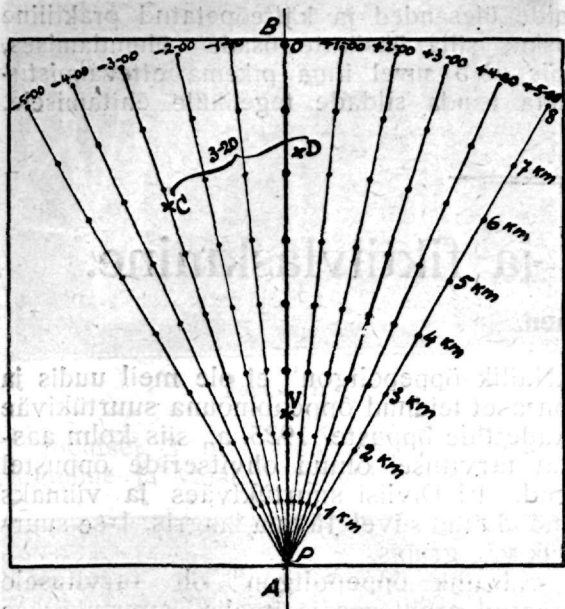
„Näilik õppepoligon“ ei ole meil uudis ja on aset leidnud õppeabinõuna suurtükiväe kadettide õppustel 1925. a., siis kolm aastat tarvitusel olnud ohvitseride õppustel end. III Diviisi suurtükiväes ja viimaks möödunud suvel Jägala laagris, 1-se suurtükiväe grupis.

„Näilik õppepoligon“ oli tarvitusele võetud prantsuse ja itaalia suurtükiväes peale Maaüldmasõda ja sealt teised riigid selle omale kopeerinud, ning need ei puudu nüüd juba ka meie naabritel; näiteks Lätis on see tarvitusele võetud juba 1923. a. Mina isiklikult olen õppusi pidanud „näiliku õppepoligoni“ abil juba viis aastat ja olen selgusele jõudnud, et kahtlemata on tema väga kasulik õppevahend suurtükiväe juhtimise drillimiseks ja omab palju sarnadust tegeliku poligoniga. Minu arvamise järgi on see ühinev ka need, kes on selle „näiliku õppepoligoni“ tegevuse ja ehitusega tuttavad ning oma laskeosavust seal teritanud.

Möödunud suvel kordamisõppustel viibijad suurtükiväe reservohvitserid olid väga vaimustatud sellest „õppe poligonist“ ning leidsid, et nad on saanud suurt kasu õppustest (mida suure innuga peeti) „õppepoligonil“ laagri perioodi jooksul.

Nüüd asudes poligoni ehituse ja tema kirjelduse juure, pean tähendama, et see õppepoligon on väga lihtne ja ehitamise kulud minimaalsed.

„Näiliku õppepoligoni“ jaoks tuleb valida välja veidi künkline või mätaline maalapalkas, soovitatav kuiv maapind, mõõtudega umbes 80×80 m (joon. 1), võib olla ka väiksemate mõõtudega, kuid mitte vähem, kui 50×50 m. Poligoni maštaab on 1:100. Selle platsi keskikohast viseeritakse läbi joon AB, (algsuund), mille peal ühes otsas võetakse punkt P, mis kujutab algsuurtüki asukohta. Algsuurtüki asukoht märgitakse ära maa peal pulgaga ja sinna asetatakse bussol, mis orienteeritakse joone AB abil, joon AB fikseeritakse

Joon 1.

maa peal pulkadega iga 10 m tagant alates punkt P. Bussoliga mõõdetakse mõlemile poole joonest AB nurgad iga 1—00 ehk 6° tagant ja nende nurkade küljed fikseeritakse samuti pulkadega iga 10 m tagant. Pulga tahaküljele märgitakse nurga kalduvus algsuunast AB, näiteks +2—00, —3—00 jne. ning kaugus punkt P-ni (algsuurtükk) 3000 m, 5000 m jne. Nurke tuleb mõõta kummagi poole joonest AB 5—6 tükki.

Kui nurgad mõõdetud ja pulgad maasse taotud, siis on selle õppepoligoni võrk valmis ja tema omab kuju nagu see joonisel nr. 1 tähendatud. Joone AB pulgad võivad olla vähe suuremad, teiste pulkade pikkus 25—30 cm, tehtud lepa või pihlaka puust, koorimata, kusjuures üks külge siledaks lõigatakse ja kuhu nurga ning kauguse kohta tähendatakse arvud. Pulgad ei tohi enam maast välja paista kui 10—15 cm, et laskja neid ei näeks, vaid ainult õppuste juhataja, kes ise poligoni märkide keskel viibib ja mürsu lõhengu kohte näitab. Peale selle poligoni võrgu on tarvis valmistada teisi laskeabinõusid, nagu: mõõdulatt, hajumise kepid, nurga mõõtmise abinõud, hajumise vürflid, lõhengute märkimise pulgad, lõhengute fikseerimise abinõud ja viimaks terve hulk igasuguseid märke (majad, veskid, kirikud jne.), mis ehitatud vastavas kauguse mastraabis.

Peatame nende üksikasjalise kirjelduse juures.

Mõõdulatt — tehtakse harilikult 1½" paksusest laua servast, mille pikkus on 5 m ja laius 8—10 cm. Latt värvitakse poligoni maapinna värv ja jaotatakse 5 ossa, iga meetri tagant ning iga meetri veel omakord neljaks, nii et 0,25 m latil oleks 25 m maa peal.

Hajumise mõõdu kepid. Õppepoligoni on kõige suurem tähtsus selles, et seal saab näitlikku ja selge pildi hajumise seadusest, mille puudumine tihti sünnitab meelepaha poligoni tegeliku laskmise juures. Et pikuti hajumust arvesse võtta, selleks tuleb vastavatest lasketabelitest välja võtta TP suurused ja hajumise kepile poligoni mastraabis ära tähendada. Iga kilomeetri jaoks (võib ka poole kilomeetri tagant) peavad olema oma kepid, ning nõndasamuti iga suurtüki süsteemile oma kepp. Nii näiteks 76,2 mm suurtükil, lastes granaadiga 4500 m peale on 8TP — 100,8 m, siis sellele vastavalt tuleb teha hajumise mõõdulkepi pikkus 1,08 m, ning kepp jaotada 8 ossa ja need omakord pooleks. Hajumise kepid olgu mõõdulati värv.

Nurga mõõtmise abinõu. Et õppepoligoni laskja poolt tehtud nurga-seadete parandusi arvestada, selleks peale poligoni võrgu on tarvis väiksemate nurkseadete jaoks eraldi mõõtabinõusid, milleks osutuvad kolmnurksed nurgamõõtjad. Viimaste valmistamiseks võetakse kaks keppi 50—100 cm pikad ja kinnitatakse ühest otsast mõlemad kepid kinni tsirkli taoliselt ning teiste otste vahele pannakse vastavalt poligoni mõõtudele mõõdupulk, mille peal on tähendatud nurk — mõõdud iga 0—05 tagant, võib olla ka iga 0—02 tagant. Need kolmnurgad peavad olema valmistatud iga km jaoks eraldi vastavas mastraabis. Harilikult võetakse mõõt joone AB pikkus 0—20 (tuhandikudes).

Hajumise vürflid (munad). Et laskmisel täiel määral saaks arvesse võetud hajumine ja et selget pilti saada hajumise seadusest, selleks valmistatakse vastav arv puust vürfleid (mune), mis hoitakse kotis ja iga paugu ajal võetakse üks vürfel kotist välja ning öeldakse milline oli hajumine (mille peale vürfel uuesti kotti pannakse). Vürflid on ümmargused, puust treitud, läbimõõduga 2—3 cm, ning igaühele peale kirjutatud vastavad arvud alljärgneva tabeli kohaselt:

13 tk. märgiga + ½	13 tk. märgiga — ½
12 „ „ + 1	12 „ „ — 1
10 „ „ + 1½	9 „ „ — 1½
6 „ „ + 2	7 „ „ — 2
5 „ „ + 2½	4 „ „ — 2½
2 „ „ + 3	3 „ „ — 3
1 „ „ + 3½	1 „ „ — 3½
1/50 „ „ + 4	1/50 „ „ — 4

100 vürflit (muna) on ülevalpool tähendatud märkidega, millele juurde lisatakse 5% mune, märgiga 0, mis tähendab, et hajumist ei olnud ning 5% mune lisatakse juurde ilma märgita, mis on selle tunnuseks, et mürsk ei lõhkenud — vaatlust seega ei olnud.

Lõhengute märkimise pulgad. Selleks, et mürskude kukkumise kohti maapeal äramärkida, on tarvis terve rida pulke, missugused oma värvi poolest jagunevad kolme liiki: 1) rohelistes — ettevalmistustuli, 2) sinised — katsetuli, 3) punased — parandustuli. Igat värvi 20—24 pulka. Värvilised pulgad on tähtsad sellest küljest, et pärast laskmist, õppusest osavõtjatel, selge pilt oleks tule faasidest.

Märgid. Et õppepoligonile anda enamvähem tegeliku maastiku ilme, selleks on tarvis valmistada igasuguseid väikseid ehitusi (majad, veskid, kirikud, sillad jne.) vastavas maštaabis, missugused mööda poligoni laiati asetatult annavad võimalust tule üleviimist ühe märgi pealt teisele, ning tegeliku tulistamise pildi.

Lõhengute fikseerimise abinõud. Lõhengute märkimise pulgad on selleks, et peale laskmist oleks selge pilt laskjale tema tulistamisest, ja teiseks on need abiks laskmise harjutuse juures õppuste juhatajale. Pulgad asetada maa sisse nii, et neid laskja oma vaatepunktist ei silmaks. Et laskjale näidata mürsu lõhkemise kohta, toimitakse järgmiselt: granaadiga tulistamisel visatakse väikese puulabidaga maast üles (vastavalt kõrguse maštaabile) mulda või liiva, ning šrapnelliga laskmisel näidatakse õhus vastavas kõrguses vati tompu traadi otsas. Ohinglaskmisel võetakse arvesse ka süüretoru hajumist, selleks kasutades vürfleid.

Need oleks kõik laskmise läbiviimise abinõud. Nagu lugupeetud lugejad näevad, on need väga lihtsad, primitiivsed ja mitte kulukad. Arusaadav, et igal ühel on võimalus täiendusi ja peensusi sel alal esile tuua, mis oleks ainult kiiduväärt

ja teeks selle poligoni ehituse veel huvitavamaks.

„Näiliku poligoni“ kasutamise selgituseks võtame ühe näite ning viime läbi laskmise, nagu see oleks tegelikult „õppepoligonil“.

Esiteks tuleks tähendada, et sellel „õppepoligonil“ on võimalus täiel määral kasutada kõike seni tarvitusel olevaid laskemeetode ja viise, mida ei võimalda meile iga kord „laskelaud“. Oletame, et meil on kõige lihtsam laskmine telgvaatlusega (joon. nr. 1). Vaatleja-laskja on punkt V ja tulistada tuleks märki D, selleks tuld üleviies märk C-st. Laskja mõttes nurga CVD ning arvesse võttes oma seisukohta patarei-märgi suhtes, annab patarei peale laskkluse suuna ja kauguse kohta, näiteks paremale 3—20, kaugus 620 m. Õppuste juhataja mõeldab ära nurga punkt C paremale 3—20 järgmiselt: esiteks C asub joone peal — 3—00 ja algsuunast AB võtab nurgamõõtja kolmnurgaga veel paremale ühe korra 0—20. Et külghajumine on üldiselt väike, siis võib seda mitte arvesse võtta, kuid soovi korral (see ripub õppuse juhatajast) võib seda ka arvestada. Nurk on käes. Siis võetakse kaugus vastavalt pulkadele, kusjuures on näha, et viimane pulk oli 6000 m, sellele pannakse juurde mõõdulatiga (suunides lati patarei märgi suunas) veel 200 m, seega saadakse kätte topograafiline kaugus, mille parandus tuleb veel hajumisest, milleks välja võetakse kotist vürfel, näiteks +3. See tähendab, et topograafilisele kaugusele tuleb juurde panna veel 3TP, ning selles kohas näidatakse lõhengud, pannakse pulk maa sisse jne. ja jätkatakse edaspidisel laskmisel. Külgvaatluse juures on see õppus veel huvitavam, iseäranis kui laske teel katsutakse leida φ ja ω . Nende koeffitsientide leidmist laske teel on kõige lihtsam kätte õpetada laskjale niisugusel „õppepoligonil“, kus laskja pärast laskmist selgesti näeb omad vead kui tuleb lõhengute juurde, mida võimata teha on harilikul lahingpoligonil.

See „õppepoligon“ on väga tähtis kui algatajatele (kadettidele ja aspirantidele) nii ka nendele, kelle lasketehnika kipub ära ununema (reservohvitserid) ja viimaks tema tähtsust ei saa eitada praeguste suurtükiväe ohvitseride õppuste juures, ning võiks ainult soovitada, et igal võimalusel oleks niisugused õppepoligonid sisse seatud, mitte üksnes laagrites, vaid ka talikorterite asukohtades.

Märkmeid suusk-ratturite suusasaabastest.

Viimasel ajal on ajakirjanduse veergudel kirjutatud ja palju räägitud kaitseväs suusaspordi levitamisest, kaitsevää „mehhaniseerimisest“ suuskadega ja selle põhimõtte elluviimisest. Nimetatud mõte on meie oludes ka eelistatav, sest meie talv nõuab suuske käsitada oskavaid kaitsevää osi. Suusad võimaldavad liikuda võrdlemisi suure kiirusega talvel sügavlumega, s. o. olukorras, kus hariliku jala ja ratsaväelase liikumine ja tegevus on takistatud ja mõnikord hoopis võimatu.

Suuskuri tähtsamaks lahingomaduseks on kiirus, mis aitab saavutada ootamatust. Samuti oma ülesannete täitmisel, milleks ka suuskurit ei kasutata, on alati nõuetav kiirus, mida saavutatakse ainult korralikude suuskade ja suusavahenditega.

Suuskuril, oma lahingülesannete täitmisel omab erilise tähtsuse suuskadelt jalastumine, mida temalt nõuab lahingolukord. Ei saa ju suuskur oma ülesannete täitmisel kogu aeg suuskadel olla, vaid on tarvis jalastuda ja jälle suuskadele asuda.

Meil senini tarvitusel olevad suusasaapad ja suusasidemed ei rahulda neid nõudeid kõige paremini. Viimasel ajal osaliselt tarvitatav suusaside, pikk rihm, millega suusk jala külge kinnitatakse, on sõiduks, kiiruse saavutamiseks vastuvõetav, kuid kinnitamine ja lahtivõtmine on liig aegaviitev.

Arvestades seda, et suuskur kes suusatamas käis, peab selle saapaga mis peale sõitu märjaks sai, terve päeva mööda saatma, oleks parem ja soovitatav, kui suuskuril oleks sõitmise ajaks — drilliks, tarvitada suusasaapad. Lahingolukorras oleks muidugi niisugused suusasaapad kogu aeg tarvitada.

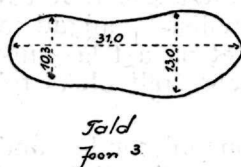
Harilikud suusasaapad, valmistatud nahast ükskõik missuguse sideme jaoks, osutuvad kalliks ja nende muretsemine väeosale väga kulukas.

Alljärgnevas tahan pilti anda praktilisest suusasaapa tüübist, mis ka meie oludes vastuvõetavaks osutub.

Saabas on valmistatud vanast villasest riidest, mis mitmekordselt pandult 0,75 cm ruutudena läbiõmmeldud. Vastupidavuse suurendamiseks on kanna juure ja nina peale kõvendis nahad külge õmmeldud, nagu pildil ja joon. nr. 1., 5. ja 6. näha. Saapa pealised ja sääred on val-

mistatud k o l m e kordsest ja tallad k u u e kordsest riidest.

Vanast villasest riidest (telkk, palit, kuub, jne.) väljalõigata joon 1., 2. ja 3. järele riidetükid ja siis järjekorras masinaga läbiõmmelda. Saapa paari peale kuulub keskmiselt üks palit.

Peale õmblemist joon. 1., 2. ja 3. järele täpsalt pealised ja tallad väljalõigata. Järgmisena kokkuõmmelda tagant kaks pealiste külge, tagumine sääre hoidrihm, tagumine kõvendis nahk, esiserva kandid ja kinnitusrihmad.

See tehtud, asetada pealishnahk liistule nii, et alumised ääred liistu äärtega tasa oleks, kohale asetada ka nina kõvendis nahk, tald tugevalt kliistriga pealishaha peale kinnitada ja ärakuivada lasta. Pärast kuivamist tald pealishaha külge õmmelda, pealmine osa nina väljalõike järele ühes nina nahk kõvendisega ja ninahoidjaga külge õmmelda. Kövera nina saamsieks asetada saapa nina sisse viltu umbes 3 cm lai ja 5 cm pikk tallanahast palks tükk.

Õmbluste servad varvaste ja jala põia kohalt lõdvaks ja kõrgeks teha, et ärahoida suusarihma hõõrumist.

Eest, sääre ühendamiseks, et mitte

lumi saapasse ei pääseks, õmmelda ühekordne riie, nagu pildil näha.

Et saavutada vastupidavust ja veekindlust, tuleb pärast õblemist tald tõrva impregneerida. Talla tugevamaks tegemiseks ja et niiskus jala juure ei pääseks, on soovitatav saapa põhja vildist või riidest vastav tald sisselõigata. Märjasaamisel on seda kerge äravõtta ja ära kuivatada.

Joonisel antud moodud on nr. 43 saapa jaoks.

Kulud, peale vana villase riide, mis väeosal alati on, oleks järgmised:

Niiti, õmbluseks 4 rulli	Kr. 0,72
Nahk kõvendised, juhtnahast „	1,25
Kantideks, lambanahka „	0,15
Rihmapandlad 6 tk. à 4 sn. „	0,24
Kinnitusrihmad „	0,30

Kokku Kr. 2,66

Arvestades, et väeosa saab vana riide hinnata, ehk väikse kuluga ja oma töökooda saapad valmistab, siis niisuguse hinnaga võib väeosa igal juhul oma suuskurid varustada.

Niisugune suusasaabas vastaks meie kaitsevæele väljaantud suuskadele ja võimaldaks suuskuril igas olukorras oma ülesannet täita. Suusad on varustatud raudklambritega, tarvis klambritest nina kohalt väike riim läbi panna ja suusad ongi korras. Pilt nr. 3.

Suuskadele asumisel tarvitseb suuskuril saapa nina suusa ninarihma taha lükata ja suuskur on sõiduvõimeline.

„Siukola“ sideme tarvitamisel ei ole saapal kõrget nina tarvis, küll aga

peab talda kõvendama plekk lisandusega, küljepoltide kinnitamiseks. Pildid 4. ja 5.

Tarvitades harilikku sidet ninarihmaga ehk „siukola“ sidet on suusad alati kergesti jalast äravõetavad ja kiirelt sõiduvõimised.

Omadused oleks järgmised:

H e a d:

- 1) Saapad on kerged, kiiresti jalga pandavad ja äravõetavad;
- 2) soojad;
- 3) käimine kerge ja hääletu;
- 4) odavad ja kestavad vähemalt kaks talve.

P a h e d:

- 1) Niiske ilmaga lähevad märjaks;
- 2) nahast kõvendust liig vähe, mille pärast annab jalal rohkem loksuda, kui nahksaapaga.

Käesolevas kirjeldatu ei taha olla šablooniks kaitsevæele suusasaabaste valmistamisel ja ka mitte kõigeparem, kuid on siiski osutunud kasutamisel ühes väeosas praktiliseks.

T. K-ko.

Optilised ja akustilised mõõdukomandod suurtükiväes.

R. Ustal.

Meie sõjakirjanduses on õige vähe võetud sõna optiliste ja akustiliste mõõdukomandode kohta. Välismaa ajakirjanduses on õige vähe leida materjali selle küsimuse kohta, mis on peamiselt tingitud sellest, et nende komandode (iseäranis kõlakomandode) arenemist püütakse hoida saladuses. Kuna nende komandode ülespidamine läheb õige kulukaks optiliste abinõude ja kõlamõõdu ning side-

(traadita telefoni) aparaatide kõrge hinna pärast, ei ole esialgu loota, et lähemas tulevikus meie mõõtemeeskonnad saaks tehniliselt varustatud vastavalt Lääne-Euroopa suurtükide komandodele. Pole ka huvitusetu teada, kui suurt lootust paneb mõni suurriik tulevikus neile komandodele.

Mõnes saksa sõjaajakirjas ja raamatus siiski on avaldatud mõtteid tuleviku mõõ-

temeeskondade kohta. Teen allpool lühikese kokkuvõtte kõnealuse küsimuse kohta, eeldades, et lugeja on tuttav põhimõtetega, kuidas need komandod töötavad ja kuidas neid kasutada.

„Mil. Woch.“ nr. 25 — 1925. a. kirjutab major Kaiser: „Käsi-käes suurtükiväe arenemisega areneb alatasa ka vaatlus- ja luureteenistus suurtükiväes. Maailmasõja ajal tekkinud mõõtemeeskondade (optiliste ja akustiliste mõõdukomandode) edasiarendamine on praegu igas suuremas riigis täies hoos. Tähtsamaks ülesandeks on kujunenud organiseerida mõõtemeeskondi ja varustada neid tehniliselt nii, et oleks võimalik neid kasutada ka manööversõjas. Kuna mõlemad komandod üht-teist tihedalt täiendavad, on tarvilik ka nende koondamine ühe inimese juhatuse alla.

Mõõtemeeskondade kasutamisega manööversõjas kerkivad üles mõnedki raskused, iseäranis side- ja mõõdusüsteemi loomisel, sest komando peab olema vaatlus- ja mõõduvalmis ajaks, kui suurtükivägi nõuab märke, mida viimane ise ei leia või leida ei suuda. Ettevalmistusaeg on seda lühem, mida liikuvam on suurtükivägi ja mida varem see asub rännakolonnist tulepositsioonile. Kuigi on parandatud ja äärmuseni lihtsustatud mõõdupunkti kindlakstegemine (õige tihe trigonomeetriline võrk, väga hea kaart, mehaanilised abinõud arvutluseks ja graafilisteks konstruktsioonideks) nõuab siiski õige palju aega ja tööjõudu side loomine ja selle alaline korrashoid. Aega, mis kulub side loomiseks ja rikete kõrvaldamiseks, on väga raske kärpida, kuid just see aeg on kõige suurema tähtsusega. Aega võib suurel määral säästa traadita telefoni tarvitusele võtmisega. On see tehniliselt läbi viidud, siis võib mõõtemeeskondade tarvitamise probleemi manööversõjas lugeda enam-vähem lahendatuks. Niisugusel korral tuleb aga pidada silmas veel mõndagi raskust, milliste võitmine on siiski kergem. Hobu- või mootorsõidukitega varustatud mõõtemeeskonnad võivad enam-vähem tasasel maastikul (väljaspool maanteid) saavutada ainult teatud, väikeste liikumiskiiruse, kui aga teel tuleb ette väheseid takistusi, nagu kraavid, järsumad kallakud, on nende sõidukitega liikumine juba palju raskem ja nõuab hullu aega. Kuid just mõõdupunkti vankritele, mis lähtuvad kiirte-sarnaselt ülesande kättesaamise kohast, peab olema hõlpus saada kiirelt üle koi-

kidest takistustest, mis võivad leiduda liikumisel mõõdupunkti raiooni (mille kaugus kuni 10—15 km lähtekohast). Seepärast peab ka mõõdupunkti sõiduk olema vastavalt ehitatud. Niisuguseks sõidukiks kõlbab esijoones tank, mille sõidukiirus ja takistustest ülesaamise võime on viimasel ajal arenenud mitmekordseks, võrreldes sõjaaegsega.

Tanki võib seada sisse nii optiliseks kui ka akustiliseks mõõtmiseks, nii et seda võib kasutada üheks või teiseks otstarbeks või mõlemate ülesannete täitmiseks korraga.

Optiliseks mõõtmiseks on lahendus peaaegu ideaalne, sest optiline abinõu tuleb asetada nii, et see ulatuks tankist välja, nagu periskoop allveelaeval. Vaatleja võib töötada täiesti rahulikult ja täpsalt isegi punktides, mis on vaenlase tule all ja mis tankita oleksid ammugi tulnud jätta maha.

Akustiliseks mõõtmiseks on lahendus raskem, sest siin tuleb arvestada veel õrnade kõlamõõdu-aparaatide transporteerimisega. Need aparaadid jäetakse töötamise ajaks kas tanki või viiakse välja tanki lähedusse; meeskond aga võib end varjada tankis, tehes ühtlasi periskoopvaatlust. Optilis-akustilise mõõdutanki meeskond ei tõuse arvuliselt üle 3—4. Iga tank peaks olema varustatud enesekaitseks kuulipildujaga ja peaks moondamise otstarbel olema värvitud lapiliseks. Peale selle peaks veel olema kaasas küllaldane arv muid moondamisabinõusid.

Iseäralise tähtsuse omavad tank-mõõdupunktid positsiooni vahetusel, mida on võimalik teostada ka vaenlase tule all. Selle vastu hobuse rakendusega ja autodega või tsiklitega varustatud mõõdupunktid peavad esmalt ootama, kuni edasimineku on võimaldatud oma jalaväe poolt. Taandumisel on aga võimalik tanke kauemini hoida vaenlase läheduses, kindlustades seega oma kaugelaskjate patareide täpsamat tuld ja tehes kindlaks vaenlase patareide uusi asukohte salkimise teel.

Mis puutub optilis-akustilise luure läbiviimise tehniliselt, on selleks parandatud vana käärpiiksilmi ja tarvitusel uus, mis võimaldab toimetada mõõtmisi hulga täpsamate tagajärgedega. Seega on optilise mõõdukomando probleem lahendatud ka sellest küljest. Teisiti on aga lugu kõlamõõtmisega. Seda küsimust käsitleb õige huvitavalt leitnant Otto Schwab, Maailmasõjaaegne mõõtemeeskonna ülem

ja lektor mõõtemeeskondade koolis, omas raamatus „Ingenieur und Soldat“ 1929. a.

Kõlamõõtmist võib lugeda täielikuks ainult siis, kui see suudab töötada mitte ainult olukorras, kus lasevad üksikud patareid, vaid ka siis, kui tulistamisest võtavad osa kümned patareid. Endisel mõodusüsteemil oli iga kõlamõõdupunkt varustatud ühe mikrofoniga. Kui tulistasid üksikud patareid, oli võimalik linte (filme) võrrelda omavahel ja seega leida suurema vaevata kõlaallikat — vaenlase patareid. Kui aga tulistamisest võtab osa suurem hulk patareid, kujuneb ühe kindla patareid väljaotsimine niivõrt raskeks ja keeruliseks, et ainult täiesti juhuslikult, mitme tunni vaevarikka töö järele võib leida midagi kindlamat lintidest; võttes aga aksioomiks, et igasugune mõõduleureto, mis mõne minuti jooksul ei anna soovitavaid tulemusi, on asjatu algamine, on tarvilik kõlamõõdu tehnikat niivõrt täiendada, et see ei nõuaks, esimeseks: tülikat traatside loomist ja teiseks, et oleks võimalik lindilt kiiresti leida otsitava patareid kõlaregistreerimismärke.

Mõlemad ülesanded peavad loomulikult ühel ajal lahenduse leidma.

Esimest ülesannet lahendab traadita telefon, teise ülesande lahendamine kuulub otstarbekohase kõlamõõdu-aparaadi konstruktsioonile ja mõodusüsteemi paigutusele.

Endine kõlamõõdupunkt ühe vastuvõtte-mikrofoniga sarnaneb optilisele vaatlejale, kes sälgib optilisi nähteid (lõhengud, oma ja vaenlase patareide lasketule helki jne.) 360° ulatuses. Optilisele sälkimisele luuakse kord sisse, kui toimetatakse sälkimist peasuuna järgi (pealõiked) peavaatleja juhatusel. Sarnast viisi tuleb kasutada ka akustilisel mõõtmisel, sest ainult siis võib lintide järgi otsustada, missugusest (umbkaudsest) sumast kõlalained tulevad. Selle küsimuse lahendusele võib läheneda, kui ühes kõlamõõdupunktis püstitada ühe asemel kaks mikrofon, mis üksteisest eemal 50—100 m, moodustades seega baasi. Perpendikulaarselt sellele „lühikesele baasile“ suunduvad kõlalained mõjutavad üheaegselt mikrofonide membraane; kõik teisest suunadest tulevad kõlalained sunnivad kord üht kord teist mikrofonide varem tegevusse astuma. Kunagi ei või aga kindlasti öelda, kas koljalaine liikus vaenlase poolt või oma seljatagusest. Seepärast tuleb eelmistele lisaks anda veel kolmas mikrofon, mis määrab, kas koljalaine

liigub vaenlase poolt või mitte ja peale selle enam-vähem õige kõla tuleku suuna. Kolmandat mikrofonide võib nimetada kõlasälkimise peamikrofoniks, teisi aga tõkkemikrofonideks. Kõik kolm mikrofonide teatavad eriteel (eri laine-pikkus) oma andmed ja märgivad vooluvõnkumisi eraldi üksteise kõrval, kuid ühel ja samal lindil. Niisuguse kolme mikrofonide paigutusega võib kõlamõõdu-aparaati registreerimiseks suunata teatud raiooni poole, mille nurklaius, lugedes kõlamõõdupunkti peamikrofonist, on ümarguselt 10°. Kui tahetakse „tõkestatud raiooni“ suurendada, on tarvis ainult vastavalt paigutada ümber või panna välja rohkem mikrofone ning kasutada ainult osa neist. Et saada kõlbulikke linte (filme), tuleb esmalt vaenlase raioon, kus loodetakse leida suurtükkivägi, jagada osadesse, suunda kõlamõõdupunktide mikrofonid teatud raiooni ja seejärgi lasta töötada aparati kõlalainete registreerimiseks umbes 1—2 minutit, mille järele algab lintide väljendamine. Sel viisil „kuulatakse“ läbi terve vaenlase raioon.

Nüüd tekib küsimus: kas vaenlane võib tundelikult ja kestvalt segada mõõtmist? Kahtlemata, — ja nimelt tulistamise viisiga (nagu see oli laialdaselt tarvitusel Maailmasõjas) või raadiolainete segamisega. Lainete segamist võib vaenlane toimida ainult ajutiseks, sest seega segab ta ka oma jaama. Seepärast võib mõõtmist toimetada hästi niisugustel korradel, kus segamist ei ole, või õigemini „segamiste vaheaegadel“.

Kõlamõõdujaamade traadita telefoni asukohti võib määrata kindlaks ka vastavate sälkimisaparatuuridega, kuid need võivad praeguste tehniliste võimete juures määrata asukohta kindlaks ainult väga umbkaudselt, mispärast ei tule neid ka niivõrt karta. Peale selle võib vaenlane määrata kindlaks mikrofonide asukohta, kui tema saab mitmest kohast registreerida mikrofonide juurest — kõlamõõdu lahenduspunkti edasiantavaid signaale.

Lahendust nõuab ka küsimus: mis juhtub siis, kui suurtükkid laseksid tuleleegita ja laskekõlata?

Mõõtemeeskonnad võivad töötada ainult siis, kui vaatleja näeb lasketule helki või suitsu või kui kõlamõõdu-aparaat „kuuleb“ laskekõla. Mõned sõjaajakirjanikud loodavad, et tulevikus leiutatakse aine, mis ei sünnita tule helki ega ka suitsu, tehes seega võimatuks optilise mõõtmise. Selleks hüpoteetiliseks vahendiks loodetakse kasutada surutud õhku. Väikesed

miinipildujad töötasid sõja ajal surutud õhuga, kuid laskmiseks suurematele kaugustele polnud sel ainel praktilist tähtsust.

Võimalust laskmiseks suurematele kaugustele loodetakse leida ka n. n. raketmürsust, mille laskmiseks pole tarvis suurtükki ja mis lendab mitmesaja kilomeetri kaugusele. Seni pole aga sel alal midagi tähelepanuväärset saavutatud; võib olla, lahendub see küsimus kord tulevikus. Kuid ükskõik, kuidas raketmürsu konstrueeritakse ja selle heitmine tulevikus areneb, ikkagi peaks see olema ühenduses laskehelgi või suitsu nähtega, millega on aga võimalik ka optiline mõõtmine.

Kui oletada, et on leitud vahend, mis ei sünnita tulehelki, suitsu ega ka laskekõla, võib säärane „suurtükk“ leidmatuks jääda ainult siis, kui see laseb algkiirusega, mis ei ületa kõlakiirust. Nii väikese algkiirusega võib lasta aga ainult lühikestele kaugustele. Niipea aga, kui mürsk lendab välja rauast algkiirusega, mis on suurem kõlakiirusest, või kui rakett saavutab oma lendjoonel kõlakiirusest suurema kiiruse, sünnib möödapääsematult n. n. mürsu kõlalaine ja sellega ühenduses ka mürsupauk, mida milgi viisil moondada ei suudeta; kuid selle paugu järgi on võimalik määrata kindlaks kõlaallikat õige lihtsal viisil.

Kui kõlakomando on määranud kindlaks ajavahemikud mürsupaugu järgi, ei leita otsekohe kõlaallikat ennast, vaid mürsu lendjoone horisontaal projektsioon, s. t. joon, mis läbib kõlaallika. Põhjus seisab selles, et mürsu pauk ei teki teatud punktis lendjoonel, vaid mitme kilomeetrilisel kaugusel, kuni mürsk liigub kõlakiirust ületava kiirusega. Mürsu langemiskoht on samuti punkt lendjoonel, saab teatavaks detonatsiooniga ja on seega sälgitav nii optiliselt kui ka akustiliselt. Kui nüüd sama vaenlase patarei alustab tulistamist teise märgi pihta, leitakse ka teise lendjoone projektsioon ja ühtlasi mõlemate lendjoonte horisontaal projektsioonide lõikepunktis kõlaallikas — vaenlase suurtükk.

Sündigu mürskude heitmine tulevikus (teostuks luureprobleem) kuidas tahes, pole praegu veel aeg arvustada nii kahtlustavalt. Esialgu on püssirohi veel asendamatu ja seega on ka luure-mõõtemeeskondi ikkagi tarvis. Pealegi on optiline

luure seda tähtsam, mida vähem helk- ja kõlanähtusi esineb. See on küll vasturääkiv, kuid siiski tõeasi, sest niisugusel korral on kõige tähtsamaks — piinlikum maastiku läbiotsimine optiliselt, sest mingisugune vaenlase liikumine peab kuskil ja kunagi ikkagi avalduma.

Optilisel mõõdukomandol on siis peanõudeks töötada lühikesel baasil, kasutades häid kaugusemõõtjaid, et ühel viseerimiskiirel saada otsekohe ka kaugust esemeni või optilisele nähtele. Need märgi esialgsed asukohad teadustatakse teistele vaatlejatele, mille järele võib loomulikult (nähtavuse korral) alata mõõtmist laial baasil. Mida rohkem optilisi vaatluskohti niisugusel viisil kokkutöötamiseks on koondatud, seda suurem on optilise luure üldkasu, sest see ei piirdu, nagu kõlamõõtmine, ainult vaenlase laskja suurtükiväega, vaid laieneb paljude teiste nähtavuste lahingus.

Lõpuks olgu veel juhitud tähelepanu major Kaiser'i artiklile sõjaajakirjas „Deutsche Wehr“ nr. 34 — 1928. a. „Modern suurtükiväe vaatlusluure grupp“. Selles artiklis autor teeb ettepaneku niisuguse grupi organisatsiooni kohta, jagades grupi järgmisteks osadeks:

1) Staap, ühes meteoroloogiajaama ja geodesistidega.

2) Mõõtemeeskond (optiline ja akustiline mõõdukomando).

3) Vaatlus lennuikte formatsioon-suurtükiväe lendur-vaatlejatega.

4) Balloonide komando.

Asjast huvitatuile soovitan võrrelda viimast artiklit vastustega, mis on antud „Deutsche Wehr'is“ nr. 40 — 1928. a. ja nr. 1 — 1929. a.

Kaitseväe elu.

Tartu reserv-sõjaväelaste uue ühingu sünni puhul.

Ringkond isikuid, Tartus, teeninud tegevas väes juhtivatel kohtadel, k. a. veebruari-märtsikuudel arutasid omavahel läbi küsimuse, kuivõrt on nemad ja nende kaaslased tuttavad kohustustega, mida täita tuleb mobilisatsiooni juhtumisel. Nad tulid otsusele, et sellel alal on vaja tõsine ja kestav töö, sest sõjaasjandus areneb hiigla kiirusega, samuti on ka liiga laiaks ja mitmekesisemaks paisunud moodsa sõjateaduse nõuded riigi- ja rahvakaitse alal; tarvilikke teadmisi ja oskust omandada lühikeseajalistel kordumisõppustel ehk eneseharimise teel üksikult oma ette on võimata. Selle veendumisele on jõudnud rikkad Lääne-Euroopa riigid oma reserv-sõjaväelaste kohta, arusaamine sellest ei puudu ka meil.

Riigi majanduslikud olud mitte ainult meil, vaid ka rikastes Euroopa ja Ameerika riikides ei luba tagavaraväelastega korraldada õppusi tarvilikul ulatusel.

Kuivõrt mobiliseeritud vägi, milles suurem osa, umbes $\frac{1}{2}$, on reserv-sõjaväelased, rahva hulgad, tööstus ja majandus on kaitse-sõjaks ettevalmistatud, on sõjapuhkemisel sedavõrt edu kiirem ja kaotused vähemad.

Improviseerimine viimasel hetkel, kõr-

vale jättes tõsise töö rahuajal, tähendab kergemeelselt mängimine Kodumaa Vabaduse ja Auga!

See arusaamine on meil läbilõõnud, mida tõendavad meil ellukutsutud sõjaväelised organisatsioonid.

Suur ja kiituseväär töö on nende vabatahtlikes organisatsioonides tehtud, aga suurim töö on veel tegemata.

Sõbralikus koostöös olemasolevate organisatsioonidega, tihedas kontaktis kaitseväega ja tema juhtidega, loodab uuesti asutatud Tartu Reserv-Sõjaväelaste Ühing, mitte koormates riigi eelarvet, kasulik olla riigikaitse alal, võttes eeskujuks Prantsusmaal teotseva Reserv-ohvitseride ühingu, kus kõneldakse rohkem kohustustest, kui enda õigustest, kus kärata ja truuft kantakse raskusi, milliseid peale paneb armastus isamaa vastu. Selles sõjaväelises organisatsioonis oli 1925. aastal 120.000 liiget mitmekesistest kodanikkude kihtidest: haritlasi, tööstureid, ärimehi jne.

Et puhta südametunnistusega reserv-sõjaväelane võiks öelda: „Kutsu mind, Kodumaa, ma olen valmis!“ selleks on asutatud Tartu Reserv - Sõjaväelaste Ühing 13. veebruaril 1930. a. nr. 2147 all kinnitatud põhikirja järele.

Asutav koosolek oli 29. märtsil 1930. a.

Tartu R. S. Ü. juhatuse.

Sõjaväelisi teateid.

Sõjaväe vormi kandmise kord Latvijas.

Latvija uues sõjaväe teenistuskäigu seaduse projektis, mille hiljuti töötas välja sõjavägede staap, on sõjaväe vormi kandmise kohta tegevväe teenistuses olivate ja reservväelaste poolt, „Latvijas Kareivis'e“ andmetel, nähtud ette järgmine kord: Tegevväe tenistuses olivad sõjaväelased kannavad sõjaväe vormi ühes väeliigi, auastme ja väeosa tunnustega. Sõjaväelane peab kandma selle väeosa vormi, kus ta teenib, ühes vastavate auastme või ameti tunnustega. Sega- või mitte vastava vormi kandmine on keelatud. Ohvitserid teenistusest vabal ajal võivad kanda ka erariideid. Sõjavägede staabis ja sõjaministeriumi valitsustes, olenevalt teenistusli-

sest olukorrast, staabi või valitsuste ülemad võivad lubada ohvitseridel kanda erariideid ka teenistuskohuste täitmise juures. Üleajateenijatele allohvitseridele ja -sõduritele teenistusest vabal ajal, vastavalt olukorrale, väljaspool väeosa piirkonda, väeosa ülem võib lubada kanda ka erariideid. Kauaaegse teenistuse eest sõjaväes, tegevväe teenistusest vabastamisel, ohvitser võib omada õiguse sõjaväe vormi edasi kanda. Vormi kandmise õiguse tegevväe teenistusest vabastatuile ohvitseridele määrab riigipresident sõjaministri ettepanekul. See õigus määratakse: a) sõjaväeteenistusest vabastatud ohvitserile, kui ta on teeninud sõjaväes mitte vähem kui 25 aastat, nendest vähemalt 5 aastat Latvija sõjaväes, b) Latvija vabadussõja tegelelastele ja kes teeninud Maailmasõja ajal

Läti kütipolkudes, kui neil on sõjaväeteenistust mitte vähem kui 20 aastat, sellest Latviya sõjaväes vähemalt 3 aastat. Vaatamata teenistuse kestvusele, sõjaväe vormi kandmise õigust võib määrata ohvitserile, kes vabastatud tegevväe teenistusest vabadussõjas saanud haavade tõttu. Tegevväe teenistusest vabastatud Karutapja aumärgi kavaleridel on õigus kanda sõjaväe vormi Karutapja aumärgi põhikirja alusel. Tegevväe teenistusest vabastatud sõjaväelased kannavad seda vormi, mis nähtud ette selle väeliigi jaoks, kust nad on teenistusest vabastatud. Nende vorm peab märgatavalt erinevama tegevväe teenistuses olijate vormist. See erinevus määratakse kindlaks sõjaministri poolt. Vabastatud sõjaväelased, kui nad kannavad sõjaväe vormi, võivad kanda ka külmi relvu samadel alustel kui vastavate väeosade või asutiste ülemad tegevväe teenistuses. Vabastatud sõjaväelastel on keelatud kanda segavormi või üksikuid vormi osi eririistuse juures. Kandes sõjaväe vormi vabastatud sõjaväelased peavad täiel määral täitma kõiki sõjaväe määrusi ja korraldusi ning end pidama ülal viisakuse ja distsipliini nõuete kohaselt. Tegevväe teenistusest lahkunud sõjaväelastel on keelatud

kanda sõjaväe vormi järgmistel juhtudel: a) täites ametikohuseid riigi- või omavalitsuse teenistuses; b) olles teenistuses eravõi ühiskondlikes ettevõtetes; c) astudes üles kohtutes kaitsjatena või volinikkudena; d) poliitilistel koosolekutel, rongikäikudel ja miitingutel; e) üldse seal, kus tegevväe teenistuses olijal sõjaväelastel on viibimine keelatud ja f) viibides välismaal. Sellest seadusest üleastunud tegevväe teenistusest vabastatud sõjaväelasi karistatakse sõjaväe distsiplinaar-karistusseaduse põhjal. Tegevväe teenistusest vabastatud sõjaväelasele määratud vormi kandmise õigust võib võtta temalt ära, kui ta ei täida vormikandmise juhtnõore või ebakohase ülalpidamisega kompromiteerib sõjaväge. Neid tegevväe teenistusest vabastatud sõjaväelasi, enne neile määratud õiguse äravõtmist, peab vähemalt üks kord kirjalikult hoiatama. Erijuhustel, kui vabastatud sõjaväelane on eriti raskelt eksinud vormikandmise juhtnõoride vastu, või kui ta on kohtu poolt karistatud vangistusega ühes õiguste kaotamisega, või raskema karistusega, võib vormi kandmise õigust võtta ära ka ilma hoiatamata. Ettepanekud vormi kandmise õiguse äravõtmise kohta esitatakse alluvuse korras riigipresidentidele.

T.

Sõjakirjandust.

PRANTSUSMAA.

Revue Militaire Française. Nr. 103. 1. jaanuar 1930. a.

„Lugedes veel kord Clausevitz'i“ (Kindral Lemoine). Käesolevas artiklis refereerib kindral Lemoine Clausevitz'i vaateid järgmiste küsimuste kohta:

- politika, strateegia, taktika;
- strateegilised eesmärgid;
- võitlusabinõud: moraalsed, sõjariistus jõud;
- sõjaväe ülespidamise tingimused;
- jõudude vahekorid.

Sõda on politika jätkamine teiste abinõudega. Politika ülesandeks on kindlaks määrata kätte saada tahetavad eesmärgid ja riigilt nõutavate pingutuste suuruse. Samuti määrab politika sõja alguse ja lõpu. Muidugi peavad politika juhid kõigi nende küsimuste otsustamisel arvestama sõjaväeliste võimalustega ja ära kuulama ülemjuhataja arvamist.

Sõjakunst on kunst juhtida sõda.*) Sõda koosneb vähemast või suuremast arvust lahinguist, missugused toovad enesega kaasa kaheksuguse iseloomuga probleemide lahendamist. Seejuures ühed neist probleemidest kuuluvad

taktika, teised strateegia valdkonda. Taktika õpetab kuidas kasutada jõude lahingus, strateegia — kuidas kasutada lahingute tulemusi sõja eesmärgi saavutamisel (Minu sõrendus. R. Tck.).

Nagu tähendatud, seab politika ülesse sõja üldeesmärgi. Selle eesmärgi saavutamiseks peab strateegia leidma abinõusid. Kiirem ja parim abinõu sõja edurikkaks lõpetamiseks on Clausevitz'i arvamisel vaenlase jõudude hävitamine ja tema territooriumi vallutamine. Kuid abinõu annab soovitud tagajärjesid ainult siis, kui strateegilised eesmärgid on kooskõlas oma võitlusabinõude iseloomuga ja vaenlase võimete õige hinnanguga.

Ei peatu võitlusabinõude juures, kuna siin ka Clausevitz erilist midagi ei ütle. Mis puutub sõjaväe ülespidamise tingimustesse, siis on Clausevitz päris õieti hinnanud kommunikatsiooni liinide tähtsust. Ta tähendab, et mida pikemaks kommunikatsiooni liinid venivad, seda rohkem kulub jõude (tegutsevate armeede arvel) nende kaitseks. Et sarnane jõudude killustamine on kahjulik, näeb Clausevitz kolme võimalust sellest pahest vabanemiseks:

- esimene võimalus näeb ette sõjaväe ülespidamist operatsioonide piirkonnas leiduvate abinõudega; siin on tingimuseks, et see maa-ala oleks rikas, ja et sõjavägi poleks suur;
- teine võimalus näeb ette terve sõjateatri

*) L'art militaire et l'art de diriger la guerre.

vallutamist ja seal leiduvate abinõude kasutamist sõjaväe ülespidamiseks; kuid see võimalus ei ole kooskõlas jõudude kokkuhoiu printsiibiga, mispärast ka Clausevitz selle juures ise pikemalt ei peatu;

— kolmas võimalus näeb ette kiiret tegutsemist sarnaselt, et vaenlane ei jõuaks hakata tegutsema meie kommunikatsioonilistel viisidel; seda võimalust kasutas Clausevitz sõjalaani kokkuseadmisel Prantsusmaa vastu.

Lõpuks peatub kindral Lemoine Clausevitz'i vaadete juures jõudude vahekorraldada kohta. Kahjuks ei oma need vaated praegu enam aktuaalset väärtust, sest on muutunud sõjaväe moodustavate jõudude koosseis, nende iseloom ja kasutamise tingimused. (Artikkel on järg).

„Riigikaitse hädaohu eest õhust“ (Kol.-lt. Vauthier). Autor peatub käesolevas artiklis pikemalt õhuvaatluspostide võrgu organiseerimise ja vastava sidevõrgu korraldamise juures. Seejuures toob näiteid õhuvaatluspostide võrgu korraldamisest Inglismaal ja paljude teiste autoriteetide arvamis. Neist selgub, et õhuvaatluspostid peavad asuma üksteisest 8—10 km kaugusel, misjuures õhuvaatluspostide joon asuks 40—60 km kaugusel kaitsetavast objektist.

Õhuvaatluspostide võrk peab olema ettevalmistatud ja tegevusvalmis juba rahuajal, tuginedes erilisele sidevõrgule. Autor soovib õhuvaatluspostide sidevõrgu korraldamisel aluseks võtta n. n. dispatching system'i, mis umbes sarnaneb meie raudteeamade vahelisele telefonivõrgule, s. o. rida paralleelühendusi. (Artikkel on järg).

„Lahingud kõrg. 304 pärast, mail 1916. a.“ (Kapten Laxagne). Uurimus vastukallale ümberkorraldamisest. Kokkuseatud ajalooteenistuse dokumentide alusel.

„Nankini rahvuslik valitsus. (1. september 1929).“ (Major Cornet). Väga huvitav kirjutis Hiina oludest. Autor on suutnud anda ülevaatliliku ja tõetruu pildi Nankini rahvusliku valitsuse loomisest ja sündmustekäigust Hiinas kuni käesoleva ajani. Autor ei valgusta ainult sõjapolitilisi küsimusi, vaid ta peatub ka Hiina majandus-, sise- ja välispoliitiliste probleemide valgustamise juures. Soovitan asjast huvitatutele tutvumiseks.

„Auto saloonist“ (Kolonel Doumenc). Viimast autode väljanäitust iseloomustab asjaolu, et ka raskeveo autod (7—10-tonnilised) olid varustatud õhukummidega. Sõiduautode käigukastid (normaalselt 4 käigu jaoks) on varustatud lisaseadistega, mis võimaldab kuni 12 mitmesuguse kiirusega sõitmist.

Uudiseid välisriikide sõjavägedest.

Raamatud ja ajakirjad.

R. Tck.

ITAALIA.

Esercito e Nazione, jaanuar 1930. a.

A. Baldini. Parioli paraad. Mõtteavaldusti Itaalia sõjaväe kohta kroonprintsipalmade puhul korraldatud paraadil saadud muljete alusel.

M. Borgati. Varustus ja relvastus Rooma sõjaväes. Huvitavaid andmeid küsimuse kohta, mis on ammutatud ajaloolistest dokumentidest ja näitavad, et nii mõnedki sõjaväe

varustusasjad, mida meie oleme harjunud lugema viimase aja saavutisteks, olid tuntud ja kasutati eduga vana Rooma sõjaväes.

E. Nerniani. Ettevalmistustööd laskmiseks kaudse sihtimisega r. k. ilma topograafilise kaardita. Huvitav ja lihtne meetod.

G. Ferreri. Üks päev kaitsel. Katkendeid sama pealkirja all „Kriegskunst im Wort und Bild“, 1928. a. okt. nr-s ja „Bulletin Belge des Sciences Militaires“, 1929. a. märtsi- ja aprilli kuu nr-s ilmunud artiklist.

P. Poli. Sõjakunst ja fotograafia. Selgitatakse fotograafia tähtsust sõjategevusel ja selle teoreetilist külge.

U. Fischetti. Inglise õhujõud. Teinud kokkuvõtliku ülevaate Inglise õhujõudude organisatsioonist, tähendab autor, et see on igatpidi modern, varustatakse ajakohase materiaalosaga ja on välitsuse käes võimsaks relvaks emamaa kaitsel ja korra ning julgeoleku alalhoidmisel asumades, kus puudub korralik teedevõrk.

Adarté. Uue Euroopa struktuur. II. Rumeenia kuningriigi poliitilised piirid. Lühikene geograafiline ülevaade.

A. Paolini. Riitusest sõjaväe kehalise kasvatuse harjutustel. Itaalia „Kehalise kasvatuse eeskirja“ 1928. a. väljaande § 28 tõlgitsemine, mis näeb ette kehalise kasvatuse programmi teostamise peamiselt soojal ajal ja alasti; külmal ajal tuleb harjutused läbi viia eriliselt villast spordiriietuses. Ühes sellega autor selgitab riituse mõju organismile kehaharjutuste ajal.

G. Pichi. Puuvilja kasvatamine Itaalias. Autor vaatleb seda küsimust majanduslikust vaatepunktist, leides et puuvilja kasvatamine on Itaalias üheks tähtsaks tuluahtikaks.

V. Curato. Värske ja külmetatud liha. Huvitav artikkel, mis selgitab värske ja külmetatud liha tarvitamise võimalusi sõjaväe varustamisel toiduainetega.

Reservohvitseri lehekülg. Ühest kuust teise. Mitmesugust. Välismaade sõjavägedes. Spordikroonika. Kirjavahetus lugejaskonnaga. Sõjakirjandust. Bibliograafilised märkmed.

Rivista Militare Italiana, märts 1930. a.

Kindral R. Corselli. Adua lahing viimastel andmetel. Selgitatakse itaallaste liüasaamise põhjuseid Eritreas, Adua juures, veebruaris 1896. a.

Kindral G. Appiotti. Manööversõda mägedes. Õpiseid operatsioonidest Transilvaanias 1916. a. suvel ja sügisel, eriti aga ajajärgul 17. sept. kuni 21. nov., mida sakslased hindavad tüübiliseks lahingutegevuseks mägedes.

Kolonel L. Mentasti. Esimeses järgus asuva diviisi tegevus kaitsel, lahtisel maastikul. Autor käsitleb küsimust alul teoreetiliselt, siis praktiliselt konkreetse taktikalise ülesande peal.

Prof. F. Guasco. Desarmeerimise probleem. Käsitletud küsimust igakülgselt ja üksikasjalikult tuleb autor otsusele, et desarmeerimine pole muud kui absurdne müüt, mida mõned kasutavad demagoogia tegemiseks. Tõsist julgeolekut ei suuda desarmeerimine igatahes saavutada. Ka Itaalia, ütleb autor, peab olema, olude sunnil

oma desarmeerimise politika, kuid ta tahab siiski oma rahvuslikke huvisid silmas pidades, teostades desarmeerimist ainult niipalju kui seda lubab riigi julgeolek.

Raamatud. Ajakirjad. Ajakirjade kokkuvõtted ja sisustikud.

V. K.—ts.

SAKSAMAA.

„Militär-Wochenblatt“ nr. 35 — 18. märtsist 1930.

Esikohal on järelehuud märtsil 1930 surnud suuradmiral v. Tirpitz'ile, keda iseloomustatakse kui meest, kes „uskus Saksamaa tulevikku“ ja selle suure tuleviku saavutamiseks lõi võimsa mereväe arvukate allveepaatidega. Saksa merejõud olevat maailmasõjas oma võimsusega üllatanud maailma. Saksamaa kaotuses ei tohtivat igatahes süüdistada v. Tirpitz'ilt loodud ja tema juhtnööride põhjal teostunud mereväge.

Kindral von Dellmensingen: Saksa ohvitserkond omis sotsiaal-ajaloolisid põhiavaldusid. Kuigi meie aeg olevat poliitiliste parteide kirkede võimuloleku aeg, kus objektivsel teel olevat raske pääseda maksvusele, leiduvat siiski julgeid mehi, kes püüdvat anda minevikust tõetruud pilti. Üheks selliseks olevat riigiarhiivi arhiivnõunik dr. Karl Demeter, kes oma teoses „Das deutsche Offizierkorps in seinen historisch-soziologischen Grundlagen“ (Reimar Hobbingi kirjastus, Berliin SW 61, hind 15 Rm.) püüdvat anda ülevaadet saksa ohvitserkonnast sotsiaal-ajaloolises perspektiivis. Kuigi see katse olevat osalt korda läinud, kuid teos ei suutvat kaugeltki haarata ja vaadelda sarnast tähtsat ja suurt ühiskondlikku keha kui seda oli saksa ohvitserkond lähemas minevikus. Autor loodab kaugemas tulevikus leida ohvitserkonna õiget ja erapooletut hinnat.

Teenistusaja pikkusest alalisvääs ja alalisvääe suurusest.

Kas võidak mõistus? Endine prantsuse kindralstaabi ülem Debeney oma äsjailmunud teoses (teos nimetatamata, K.) tõstvat küsimuse — kas rahvavägi, või kutseline sõjavägi, nagu saksa Reichsheer? Vastavat ise, et kutseline sõjavägi meie aja meeolude juures ei suuda asetada sõjaväge-rahvast. „Mil. Wochenbl.“ autorile annab see põhjuse veel kord allakriipsutamiseks, et Saksamaa olevat Versailles'i rahulepinguga, mis talle andis alalise 100.000-mehelise elukutselise sõjaväe, jäetud kaitseta.

Automaatrelvad lennukite vastu võitlemiseks.

Postituvide teenistus ja selle arenemise võimalustest sõjakogemustel.

Sõjapolitilisi andmeid Rumeeniast.

Reichswehri elust.

Sõjakirjandust: Muu seas on selles osas antud lühike ülevaade oberst H. Teske Nahkampff-Schule'st (lähedamaa-võitlus) — C. S. Mittler & Sohn kirjastus, Berliin 1930. Hind 25 Rm. Teos olevat eriti soovitatav rivi-ohvitserkonnale.

K.

N.-VENE.

Võjma i Revoljutsia (Sõda ja Revolutsioon). Esimene raamat 1930. V aastakäik.

Artikkel „Kõmelus enesega“ (Mõsji v sluh) sisaldab märkmeid möödunud aastal punavääs peetud manöövritest. Väeosad ja väekoondised olevat manöövritel teotsenud liig metoodiliselt lahingu organiseerimisel, mis ktusus välja pikaldase tegevuse kõigis juhtimisinstantsides. Juhil pole lahingus ialgi küllaldaselt aega. Aja puudust tuleb kompenseerida juhtimise ratsionaliseerimisega. See olnudki möödunud õppeaasta üks õppeeesmärke. Kuigi vanemad juhid ja nende staabid seisaks nõuete kõrgusel, kuid kui puudub vägede massis tarvilik taktikalise õppe nivoo, siis väed ei suudaks anda lahinguks nõuetavaid tagajärgi. Seepärast teiseks õppeeesmärgiks möödunud aastal olnud vägedes taktikalise õppenivoo tõstmine. SSSR majanduslik tõus toovad kaasa tehnilise jõu kasvu punavääs. Punavägi pidavat oskama kasutada massilist suurtükiväge, mehhaniseeritud osi, vägevät lennuväge jne. See nõudvat punaväge laiemat ettevalmistust tehniliste võitlusvahendite kasutamisel. Eriti nõudvat see kõrgemalt juhtkonnalt enesetäiendamist tehniliste võitlusvahendite tundmises, sest vanemad juhid organiseerivad suuremöödulise lahingu, kõikide väeliikide koostöö. Möödunud aasta manöövrid olevat näidanud, et vigade diagnoos oli õige, õppe-eesmärgid üles seatud õieti, kuid tegelik täitmine, eesmärkide taotlemine, jätnud mõndagi soovida. Väeliikide koostöö ei annud soovitavaid tagajärgi, sest väeliike õpetati igauht eraldi, koostöö tegelikke õppusi ei olnud sarnases ulatuses, et teadmised selles oleks väljaarenenud oskusteks. Suurte taktiliste õppuste organiseerijad ja juhid osutunud sageli eluvõõrasteks, sest neil enestel puudunud oskused ja õige taip olukorrast. Suurtükiväe kasutamises eelistatavat punavääs shablooni ja meetodit olukorrast õige arusaamisele, olukorra käsule.

Punaväe manöövritel möödunud aastal olnud üheks nähteks, et mõned päevad enne manöövrite algust väeosade ja väekoondiste käsutada antud mitmesuguseid seni vähe tuntud tehnilisi võitlusvahendeid (võitlusvahendite kasutamise juhtnöörid saabunud sageli mõni nädal pärast manöövreid!), tagajärg — liig palju viljatut askeldamist uue ja tundmata relvaga tuntud relvade hooletusse jätmise arvel.

Üheks täliõunaks manöövrijuhitud ja vahekohtunikele olevat punase ratsaväe kasutamise küsimus. Mõned juhid põdevat ratsalahingu vaimustuse haigust, vaatamata sellele, et PU (Polevoi Ustav — välimäärustik) ja terve mõistus lubavad ratsamasside ataaki ainult demoraliseeritud, põgenema löödud vaenlase vastu. Ratsavägi olevat unustanud, et nüüdisaja lahingus kõikvõimas tuli nõuab ratsamehelt mitte niivõrra oskust tarvitada mõõka ja piiki, kui hästi organiseeritud tuld vaenlase tule vastu.

Vägede motoriseerimise alal punaväe vanem juhtkond jagunevat kahte laagrisse: ühed näitavad kahjurõmsalt maanteid mööda aeglaselt liikuvatele hobuseist veetavatele voo-ridele, (võõride motoriseerimise pooldajad) teised jälle külavahelistel teedel poris peatunud veoautodele (motoriseerimise vastased). Puna-

vägi ei suutvat veel vägede motoriseerimisel võistelda oma lääne naabritega. Vene teed olvat tõesti põhjatud: ka kiviteed muutuvat kõlbmatuks pärast neid mööda kestvat liikumist autodel ja traktoritel. Teede parandamine nõudvat nüüdisajal erilist tähelepanu, seepärast tulevat tõsta pioneeride arvu punaväes.

A. Volpe: Sõja operatiiv-plaani alused.

Politiiliste faktorite mõjust Saksa, Prantsuse ja Vene vägede strateegilisele hargnemisele 1914. a. Pikem (42 lehek.) küsimuse uurimus põhjeneb saksa, prantsuse ja vene ametlikel ja teistel tunnustatud allikatel. Kokkuvõttes märgib autor, et tegelik elu näitas ise, mis olid väärt Rõik rahuajal valmistatud operatiivplaanid: 1914. a. ei saadud rahuaja plaanidega taotletavaid eesmärke, sest vahele segasid uued võimsad poliitilised ja majanduslised faktorid, milliseid ei suutnud kindralstaabid arvesse võtta rahuajal. Saksa sõjavägi saavutas omist operatiivplaanest sõja esimestel päevadel kõige rohkem. Marne'i kaotus ei olnud Saksa sõjaväe „purustamine“, vaid Marne'il „purunesid“ Schlieffeni ideed — ühe hoobiga sundida alla-

heitmisele vaenlase mäljonilist hästi ettevalmistatud ja moraalselt tugevat armeed.

K. Berends: Seljataguse juhtimise küsimusi. Armees staabi seljataguse organisatsioonise osakonna tegevuse kava armees operatsioonise.

A. Toporkov: Plaanist (töökavast) Ameeriika tööstuses ja sõjanduses (artikkel on järg).

Birjukov ja Vlassov: Poliitiline osa talvistel taktikalistel õppustel ja manöövritel.

K. Sokolov-Strahov: Operatsioonise Põhjamaa jõgedel ja järvedel. Kirjeldatakse 2 episoodi Vene kodusõjast 1919. a.: Sõjategevus Põhja-Düünal ja Onega järvel.

B. Misjurenvitsh: Mõtteid artiklite puhul „Tänapäeva fortifikatsioonist“ ja „Tänapäev pioneerile“ („Voina i Rev.“ raam. nr. nr. 6 ja 8 — 1929.). Mõlemad artiklid olvat kirjutatud isik, kes olvat suur manöövrisõja pooldaja ja püüdvat sihilikult lugejate silmis vähendada fortifikatsioonise ja pioneeride tähtsust meieaja cludes.

Mõtteid välismaade sõjakirjandusest. Sõjaväeline kroonika.

K.

Bibliograafia.

Н.А. Корнатовский, **Борьба за Красный Петроград** (1919). (Võitlus punase Petrogradi pärast). „Krasnaja Zvezda“ kirjastus, Leningrad 1929. a., 540 lehek., 5 skeemi.

Hind 2 rubla 50 kop.

Meie ajal kirjutatud meie enese tehtud ajaloost on raske leida objektiivsust. Ajaloo kirjutaja, sageli sündmustest nii või teisiti osa võtnud, ei suuda omas ajaloos võitu saada kõigist omist inimlikest nõrkustest. Üks võib suuta enesest jagu saada rohkem kui teine; kõrgema intelligent-siga inimene suudab olla kindlasti rohkem objektiivne, kui mõni väiklane omakaspüüdja, või piiratud mõistusega tunnete inimene. Eriti on see maksev „ajalooliste“ teoste kohta, mis kirjutatakse N. Venemaa viimase kümne aasta jooksul. Palju mitmesuguseid teoseid, brošüüre, mälestusi, artikleid punaväe ajakirjades, on ilmunud sõjategevuse kohta N.-Vene loode rindel: pealetungist Eestile 1918.—1919. ja Petrogradi kaitsest 1919, kuid tähelepanu väärivaim seni ilmunuist on kahtlemata N. A. Kornatovsky teos „Borjba za krasnoi Petrograd“. Kuigi ka see teos kannab ajavaimu pitserit, vaatleb sündmusi läbi punase prilli, propageerib, „lõõb profiiti“ kus võimalik, — temas on siiski esile toodud palju huvitavat ajaloolist materjali, kasutatud rikkalikult allikaid, arhiiv-

ve, tehtud järelclusi, teos kannab teadusliku töö ilmet.

Teose esimesed peatükid käsitavad maailma poliitilist olukorda 1918. a. sügisel ja olukorda Vene loode osas. Järgmised peatükid toovad mitmesuguseid dokumente Pihkva vabatahtliku korpuse (Põhja korpuse sünnist ja tema esimestest sammudest. Siis peatükid punaväe Eestisse tungist; selle ebaedust; punase 11. kütidiviisi katsetest (märts, aprill 1919) valjutada Võru. Pihkva langemine. Loode armees sünd. Loode armees pealetungid Petrogradile. Petrogradi kaitsekavad, Petrogradi kaitse, Narva vallutamise katsed, rahu... jne. jne... Kõik vähemgi tähtsad poliitilised ja sõjalised sündmused Eestis, Soomes, Lätis, Loode-Venes — mida võiks siduda „Punase Petrogradi“ ihaldamise, või kaitsega, leiavad dokumentaalset äramärkimist Kornatovsky teoses. Ta valgustab Loode-Armees valitsevaid kindralite omavahelisi hõõrumisi. Ta jälgib meie (Eesti) valitsuse ja ülemjuhatusese samme 1919. a. Teeb neist järelclusi omast, punasest, vaatepunktist. Loode Armees sünd, tegevus ja surm on teoses nii kirjeldatud, et see näib olvat klassikaline ajalooline näide mannetute inimeste mannetust politikast ja mannetust väejuhtimisest. Selleks annavad Kornatovskile rikkaliku materjali „valge-

kaartlaste" Horni, Kirdetsovi, Margulies'i jne. jne. autoreid endid piitsutavad teosed.

Eesti Valitsuse politika ja Eesti Vägede Ülemjuhataja sammude suhtes arvab autor, et need olid aetud kavalusest, saagihimust, omakasust... Kuid õieti arvestatud, õieti astunud.

Kõne all olevast Kornatovski teosest tõuseb võimsalt esile üks mõte: 1919. a. kui võideldi punase Petrogradi pärast, siis võit või kaotus oleneb Eesti politikast, Eesti vägedest, vägede ülemjuhatajast.

Makedoonia Aleksandri kohta arvavad ajaloolasi: Oleks säilunud Aleksandrist ainult need ajalood, mida kirjutasid ta sõbrad ja õue-ajaloolased, Aleksander ei oleks meie põlve silmis Suur. Suureks ta on teinud tema tegusid vaenuliselt hinnanud vastased.

N. A. Kornatovsky „Borjba za krasnõi Petrograd“ on ajaloolisi teoseid, mis Eesti vabadusvõitluse ja selle juhtide kujusid aitab säilitada ajaloos heroismi ja Suuruse tähe all. Igalühel, kes soovib õppida tundma Vabadussõda, tuleks uurida mis tegid ja mõtlesid meie vastased. Ühena allikana võiks selleks soovitada N. A. Kornatovsky teost. E. K.

Panaït Istrati: Alasti Venemaa (La Russie nue). 5. trükk, 344 lk., „Les Editions Rieder'i“ kirjastus. Paris 1929.

Sama autori: Nõukogud 1929. aastal (Soviets 1929.), 12. trükk, 213 lk. „Les Editions Rieder'i“ kirjastus. Paris 1929.

Kirjatööde autor (tuntud Rumeenia kirjanik), kes viimastel aastatel on kauemat aega elanud ja reisinud Venemaal mitte kui „persona grata“ vaid hariliku surelikuna, on omale ülesandeks seadnud kirjeldada elu-olu Nõukogude maal nii kui see tegelikult on, rääkides ainult tõtt niipalju kui seda võib teha raamatu kolmetsajal leheküljel (à dire la verité, rien que la verité, et toute la verité possible en trois cents pages). Autor ei tee seda kommunismi vaenlasena vaid pigemini sõbrana, kes tahab hoiatada oma Moskva mõtteosalisi nende vealuste kaljude eest, mis ähvardavad Nõukogude riigilaeva (d'avertir ses frères du danger qu'il aperçoit). Autor on ise nähtavasti kommunistlike ideede pooldaja, kuid ta ei leia võimalikuks neid ellu viia sarnasel kujul kui see sünnib praegu Venemaal, kus olevat võimalike pääsenud bürokratism kõikide oma pahe-dega ja polevat enam ruumi „revolutsiooni veterani-“ kelle asemel juhtivatele kohtadele olevat asunud mehed ilma „revolutsioonilise staažita“, tundmatud suurused. Ülanimetatud kirjatöös autor puudutab kõike aktuaalsemaid N. Vene poliitilisi, sotsiaalseid ja majanduslikke küsimusi, tuues esile nendelt aladelt terve rea väärnähtusi. Käredalt arvustades praegust korda, vaatab autor siiski optimistlikult tulevikku: ta leiab, et kõik loetletud pahed pole muud kui paised ja paisekesed tööliste ja talupoegade vabariigi tugeval ja elujõulisel kehal, mida hea soovi juures võib kergesti välja arstada.

Loogiliselt ja kainelt mõtleja inimene, kes tunneb Venemaad ja vene rahva iseloomu, vähegi suudab orienteeruda sotsiaalsetes ja psühholoogilistes küsimustes, võiks siiski teha autorilt esile toodud faktidest oma järeldused, mis arvatavasti lähevad lahku autori arvamisest.

Igal juhul mõlemad ülanimetatud raamatud sisaldavad huvitavaid andmeid N. Venemaa kohta, seepärast nad tohiks pakkuda huvi kõigile, kes tahab ennast informeerida sündmustest Venemaal. K—ts.

SISUSTIK: Ed. Laaman. Punaväelased oma Eestisse sissetungi nurjumisest. — Kindral Johan Unt kümme aastat Tallinna garnisoni ülemaks. — Jaan Lintrop. Jooni Thomas G. Masaryk'ist. — J. L. Praegusaaja ratsavägi. — A. K. Lahingu katkestamine. — N. Thar. Pioneere väljaõpe sildade ehitamise ajal talvisel perioodil. — K. Grauen. „Näilik õppepoligon“ ja fiktiivlaskmine. — T. K-ko. Märkmeid suusk-ratturite suusasaabastest. — R. Ustal. Optilised ja akustilised mõõdukomandod suurtükiväes. — Kaitseväe elu. — Sõjaväelisi teateid. — Sõjakirjandust. — Bibliograafia.

UUDISI

H. Sepp

Narva piiramine ja lahing aastal 1700.

Kaitsevägede staabi VI osakonna kirjastus
Tallinnas 1930

342 lehekülge, 7 kaarti, plaani ja 5 pilti

Hind Kr. 2.50

Vastutav toimetaja kol.-leitn. A. KASEKAMP. Väljaandja „Sõdur“, Tallinn, Toompeal, Toomkooli tän. 7.

Toimetus ja talitus Toompeal, Toomkooli tän. 7. Kõnetr.: Sõjaväe 163.

A.-S. „Ühiselu“ trükk, Tallinn, Pikk tän. 42.

Eesti Kommerts Pank

Peapank Tallinnas, Suur Maarja 7.

Osakonnad: Haapsalus, Narvas, Pärnus, Petseris, Tartus, Valgas, Viljandis.

Aktiva.

Äriseis 31. detsembril 1929 a.

Passiva.

Kassa ja jooksev arve Eesti Pangas	Kr. 421.506 90	Aktsiakapital Kr. 1.400.000.—	
Välisvaluuta	23.054 56	Amortisat-sioonikapital „ 308.848 28	Kr. 1.708.848 28
Väärtpaberid	475.726 27	Hoiusummad	6.372.719 04
Diskonteeritud vekslid ja tähtajalised laenud	2.323.138 23	Vekslite rediskont	1.035.309 11
Kontokorrent laenud	7.806.658 20	Võla arved sisemaa ja välismaa krediitasutustes	1.276.362 48
Sisemaa korrespondendid „Loro“	Kr. 61.618 45	Sisemaa korrespondendid „Loro“	Kr. 495.807 81
„Nostro“	153.767 88	„Nostro“	143.940 15
Välismaa korrespondendid „Loro“	Kr. 47.104 05	Välismaa korrespondendid „Loro“	Kr. 222.470 50
„Nostro“	109.541 19	„Nostro“	663.023 58
Kinnisvara	717.696 05	Väljamaksmata maksukäsud	60.072.—
Vallasvara	89.631 33	Osakonnad	757.116 28
Osakonnad	756.378 94	Väljaantud garantiid	3.670.702 54
Üleminevad summad	125.955 81	Üleminevad summad	122.047.—
Garantii laenude deebitorid	3.670.702 54	1930. a. 0/00 ja komisjon	77.931 69
1930. a. 0/00 ja kulud	10.177 97	Muud passivad	40.552 42
Muud aktivad	14.855 38	Eelmise a. kasude ülej. 20.086 49	
		1929. a. puhaskasu 140.524 37	160.610 86
	Kr. 16.807.513 75		Kr. 16.807.513 75

Inkasso dokumendid Kr. 1.898.400 21
Depoos olevad väärtused „ 12.350.618 57

Juhatus.

PIKALAENU PANK

Tallinnas, Harju tän. 33.

Pank annab hariliku protsendiga (9%) laenusid:

põllumajandusele, tööstusele, ehitustegevusele, laevandusele, omavalitsustele ja ühistegelistele ühingutele

mitmesugustel kindlustustel 6 kuust kuni 5 aastani ja kinnisvarade hüpotekaarsel pantimisel 5 aastast kuni 20 aastani.

Peale selle annab pank tähtajalisi laenusid mitmesugustel kindlustustel 6 kuust kuni 5 aastani eritingimustel soodustatud (6—7½) protsendiga

laevandusele, kalandusele, kalakaubandusele, ühispankadele, ühispiimatallustele, seemnevilja ja väetisainete ostmiseks põllupidajatele.

Panga Keskasutuse asukoht on Tallinnas, kuid Pank tegutseb kogu Vabariigis oma volinikkude kaudu Eesti Panga osakondades: Haapsalus, Kuresaares, Narvas, Paides, Pärnus Petseris, Rakveres, Tartus, Valgas, Viljandis ja Võrus.

OSCAR STUDE

EKSPEDITSIOONI-ÄRI

Asutatud 1882

PEAKONTOR:

TALLINNAS, Suur Brokusmägi nr. 14

OSAKONNAD:

PÄRNUS, Pühavaimu tänav nr. 8

TARTUS, Jaani tänav nr. 24

VALGAS, (Eesti), Maleva tänav nr. 1

Telegrammide aadr. igas kohas: „STUDEOS“

ESIMENE ELEKTRIMASINATE-EHITUSE A.-S. TALLINNAS

endine

Soo tänav 27

„Volta“

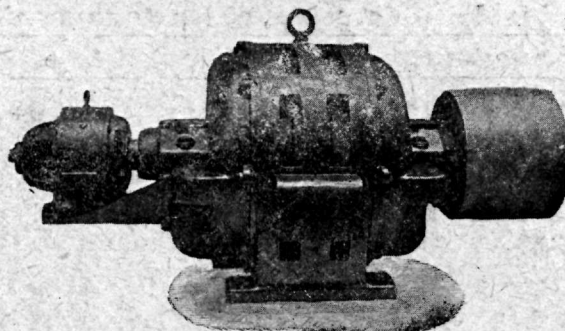
Tel. 9-57 ja 34-28

GENERAATORID

DÜNAMOMASINAD

ELEKTRIMOOTORID

PUMBAD

LÜLITUSSEADED

VENTILAATORID

KÜTTEAPARAADID

PÕLETISPUUDE
SAED

ESINDAJAD: *Tartus, Paul Lall, Promenaadi tän. 7*

Viljandis, J. Parri, Lossi tän. 31